

आगमोद्धारक-ग्रन्थमालायाः चतुःपञ्चाशं रत्नम्
णमो त्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स ।

पू० आगमोद्धारकाऽऽचार्यश्रीआनन्दसागरसूरीश्वरप्रणीतं

कर्मार्थ-सूत्रम्

(संक्षिप्तगुर्जरार्थसहित)

卐

—संशोधकः—

पूज्य-गच्छाधिपति-आचार्य-

श्रीमन्माणिक्यसागरसूरीश्वरशिष्यः

शतावधानी पंन्यास लाभसागरगणिः

वीर संवत् २४९९ विक्रमसंवत् २०२९ आगमो० सं० २४
प्रतयः ५००] [मूल्यम् २-००

—प्राप्तिस्थान—

श्री जैनानन्द-पुस्तकालय गोपीपुरा, सुरत.

आगमोद्धारक-ग्रन्थमालायाः चतुःपञ्चाशं रत्नम्
णमो त्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स ।

पू० आगमोद्धारकाऽऽचार्यश्रीआनन्दसागरसूरीश्वरप्रणीतं

कर्मार्थ-सूत्रम्

(संक्षिप्तगुर्जरार्थसहित)

—संशोधकः—

पूज्य-गच्छाधिपति-आचार्य-

श्रीमन्माणिक्यसागरसूरीश्वरशिष्यः

शतावधानी पंन्यास लाभसागरगणिः

वीर संवत् २४९९ विक्रमसंवत् २०२९ आगमो० सं० २४
प्रतयः ५००] [मूल्यम् २-००

—प्राप्तिस्थान—

श्री जैनानन्द-पुस्तकालय गोपीपुरा, सुरत.

प्रकाशक—

आगमोद्धारक ग्रन्थमालाना एक कार्यवाहक

शा-रमणलाल जयचन्द्र

कपडवंज (जि.) खेडा

सुसिला-तंबयपत्तारूढा सव्वे जिणागमा जेण ।

निम्मविद्या आणंदोददिसूरीसो सया जयउ ॥१॥

मुद्रक—

मोहनलाल मगनलाल बदामी,

जैनानंद प्रिन्टिंग प्रेस,

दरियामहेल, * सुरत.

प्रकाशकीय-निवेदन

प० पू० गच्छाधिपति आचार्यश्री माणिक्यसागरसूरीश्वरजी म० नी निश्चामां वि० सं० २०१० वर्षे आगमोद्धारक-ग्रन्थमालानी स्थापना थइ हती. आ ग्रन्थमालाए तयारबाद प्रकाशनोनी ठीक ठीक प्रगति करी छे.

सूरीश्वरजीनी पुण्यकृपाए ' कर्मार्थ-सूत्र ' नामनो ग्रन्थ आगमोद्धारकग्रन्थमालाना ५४ मा रत्न तरीके प्रसिद्ध करतां अमोने अत्यंत हर्ष थाय छे.

आनी प्रेस कोपी तथा संशोधन पू० गच्छाधिपति आचार्यश्री माणिक्यसागरसूरीश्वरजी म० नी पवित्र दृष्टि नीचे शतावधानी पंन्यास श्रीलाभसागरजी गणिए करेल छे. ते बदल तेओधीनो तथा जैनानंद प्रिन्टिंग प्रेसना मालिक शा० मोहनलाल बदामीए वगर वेतने मुद्रण करी आप्युं ते बधानो आभार मानीए छीए.

ली०

प्रकाशक

आगमोद्धारकाऽऽचार्यश्री-आनन्दसागरसूरीश्वर—

स्तुत्यष्टकम् ।

जयन्तु सूरिराजास्ते सार्वशासनमण्डनाः ।
आगमोद्धारकाः पूज्या आचार्याऽऽनन्दसागराः ॥१॥
वाचनामुगमत्वार्थं निर्युक्ति वृत्तिभूषिताः ।
सूत्रज्ञैरागमाः सर्वे यैः संशोध्य प्रकाशिताः ॥२॥
यैः सद्भिर्जेनसाहित्य-सेवाऽर्पिताऽऽत्मजीवनैः ।
प्राच्याः परःशता ग्रन्था विशोध्य प्रकटीकृताः ॥३॥
मुनीनां श्रुतबोधाय पत्तनादिपुरेषु यैः ।
पाण्मासिक्यः शुभाः सप्त दत्ता आगमवाचनाः ॥४॥
तलाटिकायां सिद्धाद्रे-स्तथा सूरतबन्दिरे ।
जाते यदुपदेशेन रम्ये आगममन्दिरे ॥५॥
भोपावराऽभिधं तीर्थं मालवाऽवनिमण्डनम् ।
येभ्यः प्रसिद्धिमापन्नं श्रीशान्तिजिनभूषितम् ॥६॥
प्रबुद्धो मालवे येभ्यो दिलीपसिंहभूपतिः ।
प्रावर्त्तयत् स्वग्रामेष्व-मारिं पर्युषणादिषु । ७॥
यैरादिविंशिकावृत्तिः श्रीपञ्चसूत्रवार्तिकम् ।
तथा कर्मार्थसूत्रं चे-त्यादिग्रन्था विनिर्मिताः । ८॥
जिनबिम्बप्रतिष्ठादि-कृत्यान्येवं विधाय ये ।
ऋतुखट्वयहस्ताब्दे सूर्यपुरे दिवं गताः ॥९॥

સર્જન અને સર્જક

પીઠિકા :—જગતના અન્ય દર્શનો-ધર્મો સ્વીકારે યા નહિ, પરંતુ આ એક સનાતન સત્ય છે કે જૈનદર્શનના સ્યાદ્વાદ અને કર્મસિદ્ધાંતની તુલનામાં કોઈ ટકી શકે તેમ નથી.

સ્યાદ્વાદ :—આ સિદ્ધાંતનું બીજું નામ છે અપેક્ષાવાદ-ભિન્ન-ભિન્ન અપેક્ષા પ્રત્યેક પદાર્થમાં અસ્તિત્વ, નાસ્તિત્વ વિગેરે અનેક ધર્મોનો સ્વીકાર તેનું નામ સ્યાદ્વાદ છે.

આ સિદ્ધાંત એવો મજબૂત સિદ્ધાંત છે કે અન્ય દર્શનકારો સિદ્ધાંત કદાચ ન સ્વીકારે પરંતુ સામાન્ય જનવ્યવહારમાં તેઓ પણ આ સિદ્ધાંતને અનુસરતા હોય છે. જેમકે ઘણી વખત તબીયત કેમ છે? આના ઉત્તરમાં જણાવાતું હોય છે કે ઠીકાઠીક છે આ ઉત્તરમાં સ્પષ્ટપણે સ્યાદ્વાદ દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

કર્મસિદ્ધાંત :—સ્યાદ્વાદ પછીનો આ સિદ્ધાંત છે જૈનદર્શનમાં જણાવવામાં આવેલા નવતત્ત્વ [જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર નિર્જરા, બંધ, મોક્ષ]માંથી છેલ્લા સાતે તત્ત્વો મુખ્યતઃ કર્મસિદ્ધાંતને લગતા રહેલા છે. કર્મને માગ્ય-વિધિ વિગેરે શબ્દોથી તો ઇતર-દર્શનકારો પણ આલેખે છે, તેમજ માનવ જીવનમાં પૂર્વકર્મની મહત્તા વિશેષતઃ સમાયેલી છે. સદાચારથી શુભ કર્મ દુરાચારથી અશુભ કર્મ બંધાય છે. પૂર્વે જે કર્મ બાંધ્યું હોય તે આત્માને ભોગવવું પડે છે કર્મના બંધનો તૂટે ત્યારે આત્મા મુક્ત બને છે વિગેરે વિગેરે બાબતો દ્વારા ઇતર ધર્મોમાં પણ કર્મની મહત્તા દર્શાવાઈ હોય છે. પરંતુ તેઓ કર્મના સિદ્ધાંતમાં ईશ્વરતત્ત્વને પણ મેઢવી દે

છે જેમકે “ઈશ્વરપ્રેરિતો ગચ્છેત્ સ્વર્ગં વા શ્વભ્રમેવ વા” અને એમ કરતા અજાણપણે પળ કરતા ઈશ્વરનીં મહત્તા વધારવામાં આવી જાય છે આસમાન-જમીન જેટલું અંતર ધરાવતા આ વિષયો એકમેક એવા મેઝવી દેવામાં આવે છે કે બન્નેને છુટા પાઠીને સમજવા મુશ્કેલ થઈ જાય છે. કર્મ અગર ઈશ્વરની મહત્તા વધવાને બદલે બન્નેની મહત્તા તૂટી જાય છે. આમાંથી પછી ઈશ્વરવાદ, એકેશ્વરવાદ ને સૃષ્ટિવાદ વિગેરે બાબતો યાદી થઈ જાય છે, બાકી જો કર્મ સિદ્ધાંતને બરાબર સમજવાના દૃષ્ટિકોણથી સમજવામાં આવે તો આ ઈશ્વરવાદ, એકેશ્વરવાદ ને સૃષ્ટિવાદ વિગેરે તમમ અસંબદ્ધ બાબતો પત્તાના મહેલની માફક તૂટી પડે. જૈનો કર્મ અને ઈશ્વર એ બન્ને અલગ અલગ રૂપે માને છે.

(૧) કર્મ ને એક કલ્પના શીલ વિષય નહી, એકલા સારા નરસા વિચારો અગર કાર્યો જ નહિ પરન્તુ અજીવ તત્ત્વના એક ભાગ રૂપ પુદ્ગલ દ્રવ્ય, તેના એક ભાગ તરીકે માને છે કે જેના પરમાણુઓ ચૌદે રાજલોકમાં યીચોચીચ ભરેલા છે. (૨) કર્મો આત્માને અનાદિકાલથી વલગેલા છે (૩) આત્મા અને કર્મ વચ્ચેનો સંબંધ અમુક અપેક્ષાએ ક્ષીરનીર જેવો છે (૪) આત્મા સ્વયં પોતાના શુભ-અશુભ પરિણામો દ્વારા શુભાશુભ કર્મનો બંધ કરે છે (૫) અને તે તે પ્રમાણે આત્મા તેમું ફલ મોગવ્યા કરે છે (૬) સાંસારિક સુખનો અનુભવ કરાવનાર શુભકર્મ પળ આત્મા માટે બંધનરૂપ છે (૭) આ કર્મને લીધે જ આત્મા સંસારમાં રાખડે છે (૮) અને આ કર્મના બંધનોને ઝયારે સંપૂર્ણપણે તોડી નાખે-ક્ષય કરી નાખે પોતાનાથી સમ્પૂર્ણતયા અલગ પાઠી દે અને શુદ્ધસ્વભાવનું પ્રકટીકરણ કરે યારે આત્મા ઈશ્વર (સિદ્ધ) થાય છે મુક્ત થાય છે (૯) અને તે આત્મા

ફરી કઢી કર્મનો બંધ કરતો નથી (૧૦) ઉપરોક્ત બન્ને વિષયોને બહુ સમજ અને સૂક્ષ્મતાથી સમજવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે ત્યારે આ બન્નેની યથાર્થતા સમજાય છે અને તે બાદ ચોક્કસપણે આપણને લાગે કે જૈનો પોતાના તીર્થંકરને સર્વજ્ઞ ને સર્વદર્શી તરીકે ઓલખાવે છે તે સત્ય છે.

કર્મસાહિત્ય : કર્મને અંગે શ્રીભગવતીસૂત્રમાં ઠેર ઠેર મલતા પ્રશ્નો, કમ્મપયઢી, ચંદ્રમહત્તરનો છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ અને આ૦ દેવેન્દ્રસૂરિએ રચેલ પાંચ કર્મગ્રંથો તથા તે તમામની વૃત્તિ, દશ પૂર્વધર ઉમાસ્વાતિ વાચકવર્યના તત્ત્વાર્થસૂત્રનો આઠમો અધ્યાય તથા પ્રસ્તુત કર્માર્થ સૂત્ર વિગેરે વિશાલ પ્રમાણમાં સાહિત્ય આગમ અને આગમેતર ગ્રંથોમાં જોવા જાણવા મળે છે આ વિશાલ સાહિત્યમાં ભગવતીના પ્રશ્નો, તત્ત્વાર્થનો આઠમો અધ્યાય અને આ પ્રસ્તુત કૃતિ તે સૂત્રાત્મક છે બાકી લગભગ પદ્યાત્મક સાહિત્ય છે.

વિશિષ્ટતા : આ કૃતિની વિશેષતા એ છે કે ભગવતીમાંનાં પ્રશ્નો સૂત્રાત્મક જરૂર છે પરંતુ પ્રાકૃતભાષા નિબદ્ધ છે સ્વતંત્ર કૃતિ નથી તેમજ તત્ત્વાર્થનો આઠમો અધ્યાય તે દશ અધ્યાયનો એક ભાગ છે એટલે તે પણ સ્વતંત્ર કૃતિ નથી આમ વીરપ્રભુના નિર્વાણના ૨૪૯૯ વર્ષના પ્રાપ્ત થતા સાહિત્યમાં અને જોવા જાણવા મળતા ઇતિહાસના પ્રકાશમાં પ્રથમવાર આ કૃતિ આવી રહી છે જે સંસ્કૃતભાષા નિબદ્ધ અને સૂત્રાત્મક છે અને તેનું નામ કર્માર્થસૂત્ર છે.

પરિચય : સૂત્ર વિભાગમાં વહેંચાયેલ આ કૃતિમાં પાંચ કર્મગ્રંથને સંક્ષેપથી સમાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવેલ હોવાથી કર્મગ્રંથનું સંક્ષિપ્તરૂપ અગર સંક્ષિપ્તકરણ શબ્દનો પ્રયોગ અયુક્ત નહિ ગણાય.

પહેલા **કર્મમેદાધિકારમાં** કર્મના આઠ મેદ અને ઉત્તરમેદો દર્શાવાયા છે આમાં ૧-૨૪ સૂત્રો છે ત્યાર પછીના છ સૂત્રો (૨૫-૩૦) માં ૨ સૂત્રો ૧૪ ગુણસ્થાનક તથા જીવસ્થાનના નામોનાં છે. પછીના ચાર સૂત્રોમાં તે તે **જીવસ્થાનકોમાં** કેટલા કેટલા **ગુણસ્થાનકો** હોય છે તે જણાવ્યું છે ત્રીજો **યોગાધિકાર** (૩૧-૩૭) સાત સૂત્રો દ્વારા દર્શાવ્યો છે આમાં એક સૂત્ર દ્વારા યોગના મેદો નામસહિત જણાવવામાં આવ્યા છે. પછીના છ સૂત્રો દ્વારા ૧૪ જીવસ્થાનકોમાં કયા કયા યોગોનું અસ્તિત્વ હોય તે પ્રરૂપ્યું છે. પછી **ઉપયોગાધિકાર-લેહ્યાધિકાર** વિગેરે અધિકારો છે.

મહત્તા : જેમ નાના નાના પરન્તુ નિરંતર વહેતા નિર્મલ झरणाઓ વિશાલ નદીનું સર્જન કરે છે તેમ સર્વસ્વ અર્પણની તમન્ના અદ્વિતીયધૈર્યતા સત્યપ્રત્યેની અવિચલ વફાદારી વિગેરે ગુણો (માનવીમાં) મહાનતાનું સર્જન કરે છે આ મહાનતા તેઓના નાનામાં નાના કાર્યોમાં પણ દેખાઈ આવે છે આવી આ એક લઘુકૃતિ છે જે આગમોની—‘અપ્પમ્ગંથ મહત્થ’ તેમજ **લૌકિક-ચિંદુમાં સિંધુની** ઉક્તિને સાર્થક કરાવતી બહુ થોડા સૂત્રો દ્વારા વિશાલ અર્થ-ભાવાર્થ આવરી લઈને કૃતિકારની મહાનતાને દર્શાવતી જાય છે.

મહાનપૂર્વજ : વિક્રમની ૧૯ મી સદીનો સૂર્ય હજી મધ્યાહ્ને આવ્યો ન હતો (૧૯ મી સદીની શરૂઆત) । જતિઓ, શ્રીપૂજ્યો, મટ્ટાર-કોની સત્તા ઘસાતી રહી હતી વાદલધેરી અમાસની ધોર અંધારી રજનીમાં જેમ કોક કોક તારલિયા ચમકતા હોય તેમ શાસનમાં સંવેગી મુનિઓમાં પણ સનાતનીઓ-સ્થાનકવાસીઓ-તેરાપંથીઓ-દિગમ્બરો-ત્રિસ્તુતિક (ત્રણથોય)

मतवालाओ जनसमाजमां भ्रमणओ उत्पन्न करी रह्या हता. शासन-प्रत्यनीको परमात्माना शासनने छिन्नभिन्न करवा चोमेरथी मरणीया प्रयास करी रह्या हता वर्षोथी चाली आवती संवेगी मुनिओ, श्रीपूज्यो, भट्टारको अने यतिओ वच्चेनी सुमेलभरी परिस्थितिनो संवेगीओ द्वारा जाणे अजाणे तेओनो सत्ताने पडकारवामां आवता करुण अंत आवी रह्यो हतो यतिओ पण निरपेक्ष थता चाल्या हता. ज्ञाननी मात्रा पण धणी नीची उतरी गई हती. आवी गंभीर अस्थिर परिस्थिति वच्चे पण जेम काजल घेरी अमासनी घोर अंधकार भरी रजनीमां पण कोक कोक तारलिया टमटमता होय छे अने अंधकारने उल्लेखवानो प्रयास करता होय छे तेम शासन प्रत्येनी सम्पूर्ण वफादारीमांथी जन्मेली त्याग अने स्वार्पणनी भावनाथी शासनने स्थिर दृढ अने तेजस्वितानें अमर राखवा जे महात्मा मुनिओ कार्य द्वारा विशाल जनसमाजना हैयाना सिंहासन उपर बिराजमान होय तो एकमात्र विद्वद्वरेन्द्र यथार्थनामा श्रीमद् झवेरसागरजी महाराज साहेब हता.

महापुरुष : आ महापुरुषना जीवन विषे कोइ विशेष माहिती उपलब्ध नथी पण तेमना गाढ परिचयमां आवेला लिबळी उदयपुर विगेरेना वयोवृद्ध श्रावको द्वारा सांभलवा मलता संस्मरणो तेमज तेमनी उपर आवेला पत्रो तेमना जीवननी अमर यशोगाथा आपणी समक्ष रजु करे छे.

तेओश्रीना जीवनना अंतिम वर्षोमां पण शिष्यपरिवारनो विशाल वर्ग न हतो.

સ્વર્ગગમનના આગલે વર્ષે 'સાત કુલાંગાર કરતા એક કુલદીપક સારો' એ ઉક્તિ યથાર્થ કરાવે તેવા એક મુમુક્ષુને સ્વશિષ્ય તરીકે દીક્ષા આપી મુનિ આનંદસાગરજી નામે જાહેર કર્યા અને કાલ પળ જાણે કુલદીપક શિષ્ય થવાની રાહ જોડેને ઝમેલો હોય તેમ બીજા જ વર્ષે સં. ૧૯૪૮ માગસર સુદી ૧૧ દિવસે લિંબડી મુકામે શિષ્યસહ વિશાલજનસમુદાયના મુખે નમસ્કાર મહામંત્રના શ્રવણપૂર્વક શાસન પ્રત્યેની અવિચલ વફાદારી નૂતન દીક્ષિત મુનિ આનંદસાગરજીને મલાવ્યાના પૂર્ણ સંતોષ સાથે ચિરનિદ્રામાં પોઢી ગયા ત્યારબાદ તેમનો નશ્વર દેહ પળ પંચમહાભૂતમાં મલી અનંત ક્ષિતિજમાં વિલીન થઈ ગયો પૂજ્યશ્રી વિદાય સાથે રહી ગઈ તેમની વિશાલ સ્મૃતિઓ સ્મૃતિશેષરૂપ એકમાત્ર શિષ્યરત્ન તે જ કર્મર્થસૂત્ર કૃતિના સર્જનહાર.

જીવન અને કવન : મહાન વિભૂતિના શિષ્ય થવા સર્જાયેલા આ મહાપુરુષનો જન્મ વિ. સં. ૧૯૩૧ માં અષાઢ વદ અમાવાસ્યા જે લોકમાં દિવાસાના પર્વ તરીકે ઝજવાય છે તે દિવસે નવાંગીવૃત્તિકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિ-એ અનશન સહ સમાધિપૂર્વક પોતાના નશ્વરદેહનો ત્યાગ કરીને જે ધરતીને જૈન ઇતિહાસમાં શોકપૂર્ણ અમરતા અપાવેલ છે તે પુણ્યભૂમિ કપડવંજ (કર્પટવાણિજ્ય) નામના ગામમાં ગાંધી માયન્દભાઈના પુત્ર મગનભાઈ ગાંધીને ઘેર થયો હતો. પૂજ્યશ્રીની માતા થવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરનારનું નામ જમનાબેન હતું તેઓશ્રીના એક વડીલ બંધુ પળ હતા તેમનું નામ મળીલાલભાઈ હતું પૂજ્યશ્રીના લગ્ન માળેકબેન સાથે થયા હતા દામ્પત્ય જીવનના ફલ સ્વરૂપ એક પુત્ર પળ હતો.

પૂજ્યશ્રી પોતાની ૧૬ વર્ષ ૪ માસ ૫ દિવસની ઉંમરે સં ૧૯૪૭માં

લિંબડી મુકામે દીક્ષિત થયા તેમની વડી દીક્ષા ઉપસ્થાપના મારા પૂ. ગુરુદેવશ્રીના જણાવ્યા પ્રમાણે [મુનિરાજશ્રી કમલવિજયજીની પન્યાસ પદવીના દિવસે થઈ હતી તે અનુસાર] ઉપસ્થાપનાનો દિવસ ૧૯૪૭ આષાઢ સુદી ૭ છે. બીજે વર્ષે ગુરુદેવ કાલધર્મ પામ્યા ગુરુદેવના આદર્યા અધૂરા રહેલા કાર્યો પૂરા કરવાની જવાબદારી આવી, બીજી મળવાની પળ, તૈયાર થવાની શાસનના પવિત્ર ઋણને અદા કરવાની આવી અનેક જવાબદારીઓ વિરહથી આવી. પરંતુ ગુરુના એકમાત્ર શિષ્ય હોવા છતાં 'એકે હજારાની' ઉક્તિ ને સાર્થક કરવા પોતાની ઉપર આવેલી એ જવાબદારીઓને પૂર્ણ કરવા કટિબદ્ધ બન્યા સ્વયં તૈયાર થવાની સાથોસાથ શાસન, આગમ અને આપણા પૂર્વજોની મહાન્ મન્ય ઉજ્જવલ પરંપરાઓની પળ રક્ષા કરીને તેને આગલ વધારવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા.

સં. ૧૯૫૨ : ઇતિહાસની કલમ આગલ વધે છે દીક્ષિત અવસ્થાને છટ્ટું વર્ષ ચાલી રહ્યું છે ગુરુના વિયોગને ચાર વર્ષ થવા આવ્યા છે પેટલાદના સંઘની ભાવભરી વિનંતિ સ્વીકારી ત્યાં ચાતુર્માસ પધાર્યા દીક્ષિત પિતાની તબીયત અસ્વસ્થ બને છે ગંભીર બને છે એક દિવસની ઉષા એવી પ્રગટે છે. પુત્રના હસ્તે અંતિમ આરાધના સ્વીકારી પિતા સ્વર્ગે સિધાવે છે આ આઘાતને પળ શરીરની નશ્વરતા જાણી પચાવી જાય છે અને તે વચ્ચે ચાલી રહેલા સાંવત્સરિક પર્વની આરાધના ક્યારે કરવી ? વિવાદમાં પ્રથમ તિથિની સ્થાપના પછી આરાધના (૧) પર્વતિથિનો ક્ષય ન થઈ શકે (૨) અને એક દિવસ માટે વર્ષો જુના સંઘ માન્ય પંચાંગ છોડી બીજું પંચાંગ માન્ય કરવું વળી પાછું અસલ પંચાંગ માન્ય કરવું આ વાત નૈતિક ભૂમિકા ઉપર પળ વ્યાજબી નથી (૩) પોતાની વિચક્ષણ બુદ્ધિપ્રમાથી

શાસ્ત્ર અને ઉજ્જવલ પરંપરાઓનો અભ્યાસ કરી તેના સારભૂત આ ત્રણ માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોને સ્પષ્ટપણે સ્વીકારી તે વર્ષના પંચાંગમાં ભાદરવા સુદ પાંચમનો ક્ષય હતો તેને બદલે ભાદરવા સુદ ત્રીજનો ક્ષય કરવાનું યોગ્ય-માની પેટલાદમાં સંઘ સાથે શાસ્ત્રને પરંપરાનુસારે સાંવત્સરિક પર્વની યથાર્થ આરાધના કરી ત્યારબાદ વિશ્વમાં કેટલુંય પરિવર્તન આવી ગયું છે સામાજિક રાજકીય પરિસ્થિતિ પણ મહદ્ અંશે બદલાઈ ગઈ છે આજકાલ કરતા ૬૭ વર્ષ જેટલો સમય પસાર થઈ ગયો છે પરંતુ એ ૧૯૫૨ ના સિદ્ધાંતો આજે પણ માર્ગદર્શક તરીકે અણનમ યોગ્ય છે અને લગભગ સ્વીકૃત પણે સમગ્ર શાસનમાં તે સ્વીકાર્ય બન્યા છે. જેઓ વર્ષો પુષ્પી આ સિદ્ધાંતોની સામે વિવિધ નિંદનીય પદ્ધતિઓ દ્વારા પોતાના અહં ને પોષવા યાત્રા શાસનની અસ્મિતાને જાણી પાડવા લાગ્યા તેઓ પણ છેલ્લા લગભગ ૯ થી ૧૦ વર્ષથી શાંતિ અપવાદ રૂપે વિગેરે શબ્દોની સજાવટ નીચે સાંવત્સરિક સિવાય અન્ય તિથિઓ બાબતમાં શાસનના આ સત્ય સિદ્ધાંતોનું સ્વીકાર્ય છે.

સં. ૧૯૫૨ ના આ બનાવે પૂજ્યશ્રીને અમરતા બક્ષી દીધી, તેજ-સ્વિતાની આભા પૂર્ણરૂપે હિંદમાં ચીલી ઊઠી લોક હૃદયમાં આદર સન્માનની ભાવના પ્રગટી ઊઠી.

ગૌરવપૂર્ણ અંત : મહાનતાની અનેરી કલક તેઓશ્રીના જીવનમાં પ્રસરી ચૂકી. સાત આગમ વાચનાઓ આગમોનું મુદ્રીકરણ આગમોને શીલો-કીર્ણ કરી, તામ્રપત્રમાં કોતરાવી પાલીતાણા સુરતમાં ભવ્ય આગમમંદિરો બંધાવી પ્રાન્ત અવસ્થામાં સ્વ આરાધના માટે આરાધનામાર્ગ નામના સંસ્કૃતગ્રંથની રચના કરી છેલ્લા ૧૫ દિવસ અર્ધપદ્માસને અનશનની જેમ

ध्यानमां रही प्राचीनकालीन अनशन परंपरानी आगली प्रतिभाने चमकावी सं. २००६ ना वैशाख वद-६ नमता पहोरे ४-३२ मीनीटे पोताना अनन्य पट्टधर गच्छाधिपति आचार्यश्री माणिक्यसागरसूरीश्वरजी म० विगेरे चतुर्विध संघनी विशाल हाजरीमां नमस्कार महामंत्रनुं श्रवण करता नश्वरदेहनो त्याग कयो.

अमर याद : नश्वरदेहना त्यागनी साथे एक भव्य जीवनयात्रा समाप्त थइ विश्वनी बाह्य चर्मचक्षुशी एक महान विभूति अदृश्य थइ गइ सात आगमवाचनाओ स्मृत्यवशेष थयेल माथुरी-वाल्मी वाचनाओनी पुनर्यादरूपी सरस्वती, भव्य बे आगममंदिरोभा अधि कल्पनासृष्टा-उपदेश द्वारा, प्रणेता द्वारा प्रवचनान्धकार दिवाकर श्री देवद्विगणिक्षमा-श्रमण आगमोने पत्रारूढ कराव्या ते १००० करतां वधु प्राचीन स्मृतिना पुनरावर्तन रूप गंगा, अने अनशननी जेम समाधिपूर्वक अर्ध पद्मासन मुद्रामां जीवनना छेला श्वासनी पूर्णाहुति करवा द्वारा प्राचीनकालीन भव्यतम अनशनप्रधाने पुनर्जीवित करवा रूप यमुना, आ त्रण अमर कार्यरूप गंगा, जमना, सरस्वतीना संगमस्थान प्रयागतीर्थ रूप तेओश्रीना जीवननी बशोगाथा गाता तेओश्रीना महान् कार्योंनी पूनीत याद.

अन्त : पू० आगमोद्धारकश्रीना प्रत्यक्ष दर्शन वन्दनना लाभथी पण वंचित एवो अज्ञानी हुं तेओश्रीना अर्थ गंभीर पुस्तकोंनी प्रस्तावना केवी रीते लखी शकवानी क्षमता धरावी शकु ? छतां आ एक ते पूज्यश्रीना

અજ્ઞાત આશીર્વાદ અને મારા ગુરુદેવશ્રીની પરમ વાત્સલ્યપૂર્ણ કૃપાથી ક્ષુલ્લક
પ્રયાસ કર્યો છે છતાં આમાં કંઈ પણ ક્ષતિ હોય તો તે સુધારીને વિશાલ
હૃદયપૂર્વક ક્ષમા બક્ષવા કૃપા કરશો એજ આશા સાથે વિરામ પામું છું ।

લી૦

પરમકૃપાલુ પ્રશાન્તમૂર્તિ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યશ્રી
માણિક્યસાગરસૂરીશ્વર શિષ્યાણુ
મુનિ પુણ્યોદયસાગર.

૬

શુદ્ધિપત્રક—

પૃષ્ઠમ	પદ્ધતિ:	અશુદ્ધમ્	શુદ્ધમ્
૬	૨૧	અશુભ, સુસ્વર	અશુભ, સુભગ અને દુર્ભગ, સુસ્વર
૯	૬	મનોયોગ, વૈક્રિય.	મનોયોગ, એમ ચાર વચ્ચન- યોગ તથા ઔદારિકકાય- યોગ, ઔદારિકમિભકાય- યોગ, વૈક્રિય.
૧૩	૩	આઠ પાંચ	આઠ છ પાંચ
૧૪	૧૭	વિભક્તિ	વિભક્તિ
૧૫	૧૧	ચત્વારિ	ચત્વારિ
૧૬	૨	અસંજ્ઞિ	અસંજ્ઞિ
૧૬	૧૩	જાને	જાને
૧૬	૧૮	હોય	હોય
૧૭	૫	૬૩	૬૨
૧૮	૩	સ્વ	સ્વ
૧૯	૯	નૅર-	નૅર-
૨૩	૩	પંચેન્દ્રિય,	પંચેન્દ્રિયજાતિ,
૨૩	૧૯	ષષ્ઠ્યં દ્વયેકાક્ષાઃ)	ષષ્ઠ્યં દ્વયેકાક્ષાઃ)
૨૪	૮	ડસ રૂપ્યા	ડસ રૂપ્યા
૨૫	૯	સંયમી	સંયમી

पृष्ठम्	पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
२८	२	बंधाय	बंधाय
२९	१७	अनंतचतुष्क	अनंतकषायचतुष्क
३२	९	दुःस्वर	दुःस्वर
३३	४	नपुंश्चतुष्कं	नपुंश्चतुष्कं
३३	२०	होव	होय
३८	११	पूर्वीको	पूर्वीको
३८	१८	काऽन्त्येभद्विको	भद्विको
३८	१८	द्विकोऽन्त्यो	द्विकाऽन्त्यो
४०	७	सम्यक्त्वमो., मो.,	सम्यक्त्वमो०,
५२	६	मध्रवम् ।	मध्रुवम् (सत्) ।
५३	१७	(शेषाः)	(शेषाः)
७४	५	निजराः	निर्जराः

णमो त्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स
आगमोद्धारकाऽऽचार्यश्रीआनन्दसागरसूरीश्वरप्रणीतं

कर्मार्थसूत्रम्

नत्वा नम्रसुराधीशं कर्मक्षयविधिप्रदम् ।

सूत्रैस्तदुक्तः कर्मार्थो वर्ण्यते तद्गुरुचिस्मृतः ॥ १ ॥

नमी रह्या छे सुराधीशो-इंद्रो जेने, तेमज कर्मक्षयनी
विधि-क्रियाने बतावनार, एवा (जिनेश्वरदेव) ने नमस्कार
करीने तेमणे प्ररूपेल कर्मपदार्थ सूत्रो द्वारा वर्णवाय छे ।

हवे कर्मना मूलभेदोने जणावे छे—

१. ज्ञानदृष्ट्यावरणवेदमोहाऽऽयुर्नामगोत्राऽन्तराया मूल-
प्रकृतयः ।

आत्माना शुद्ध स्वरूपने आच्छादित करनार एकप्रकारनुं
पुद्गल ते कर्म छे. तेना आठ प्रकार छे-ज्ञानावरण, दर्शनावरण,
वेद-वेदनीय, मोहनीय, आयुष्य, नाम, गोत्र अने अंतराय ।

तेमां ज्ञान पटल्ले विशेषबोध तेने आवरे ते ज्ञानावरण,
दर्शन पटले सामान्यबोध तेने आवरे ते दर्शनावरण,
सुख-दुःखनो अनुभव करावे ते वेदनीय,
स्त्रीपुत्रादिकमां ममत्व करावे ते मोहनीय,
जीवने परभवमां जतां अटकावे ते आयुष्य,
गति-जाति-शरीर आदिने करे ते नामकर्म,

જેથી ઉન્ન-નીચપણે બોલાવાય તે ગોત્રકર્મ,
દાન-લાભ આદિમાં વિઘ્ન કરે તે અંતરાય ।

હવે ઉત્તરપ્રકૃતિની મેદસંખ્યા કહે છે—

૨. ઉત્તરા યથાસંખ્યમ્ ।

(પશ્ચનવદ્વચ્ચાવિંશતિચતુસ્ત્રયુત્તરશતદ્વિપશ્ચમેદાઃ)

આઠ મૂલપ્રકૃતિઓની ઉત્તરપ્રકૃતિઓ અનુક્રમે પાંચ, નવ,
બે, અઠાવીશ, ચાર, એકસોને ત્રણ, બે અને પાંચ મેદો છે ।

હવે જ્ઞાનાવરણીયકર્મના મેદ વર્ણવે છે—

૩. મતિ-શ્રુતાઽવધિ-મનઃપર્યાય-કેવલાનામ્ ।

મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યાયજ્ઞાન અને
કેવલજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાનોના આવરણ પટલે મતિજ્ઞાનાવરણ,
શ્રુતજ્ઞાનાવરણ, અવધિજ્ઞાનાવરણ, મનઃપર્યાયજ્ઞાનાવરણ અને
કેવલજ્ઞાનાવરણ એ પાંચ જ્ઞાનાવરણીયકર્મના મેદો છે.

હવે દર્શનાવરણીયકર્મના મેદ જણાવે છે—

૪. ચક્ષુરચક્ષુરવધિકેવલાનાં નિદ્રા-નિદ્રાનિદ્રા-પ્રચલા-
પ્રચલાપ્રચલા-સ્ત્યાનગૃદ્ધિ-વેદનીયાનિ ચ ।

ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, અવધિદર્શન અને કેવલદર્શન
એ ચાર દર્શનોના આવરણ પટલે ચક્ષુદર્શનાવરણ, અચક્ષુદર્શ-
નાવરણ, અવધિદર્શનાવરણ અને કેવલદર્શનાવરણ તથા નિદ્રા,
નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલા, પ્રચલાપ્રચલા અને સ્ત્યાનગૃદ્ધિ એ નવ
દર્શનાવરણીયકર્મના મેદો છે

હવે વેદનીયકર્મના મેદ પ્રરૂપે છે—

૫. સદસદ્વેદે ।

સાતાવેદનીય અને અસાતાવેદનીય એ બે વેદનીયકર્મના મેદો છે.

હવે મોહનીયકર્મના મેદ નિરૂપે છે—

૬. સમ્યક્ત્વ-મિથ્યાત્વ-તદુભયાનિ દર્શનમોહનીયમ્ ।

૭. કષાયા-અનન્તાઽપ્રત્યાખ્યાન-પ્રત્યાખ્યાનાવરણ-સંજ્વ-
લનાખ્યાઃ પ્રત્યેકં ક્રોધ-માન-માયા-લોભાઃ,
નોકષાયા-હાસ્ય-રત્ય-રતિ-શોક-ભય-જુગુપ્સાઃ સ્ત્રી-
પુંનપુંસકવેદાઃ ચારિત્રમોહનીયમ્ ।

સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિથ્યાત્વમોહનીય અને તદુભય-
મિશ્રમોહનીય એ ત્રણ દર્શનમોહનીય છે. એ સાર્ચી શ્રદ્ધાને
અટકાવે છે.

અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ તથા
અપ્રત્યાખ્યાનીય ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ તથા
પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ તથા
સંજ્વલન ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. એ સોલ કષાય છે.
તથા હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય અને જુગુપ્સા-
જુગુપ્સા તથા સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસકવેદ એ
નવ નોકષાય છે.

એવં પચ્ચીસ ચારિત્રમોહનીયકર્મના મેદો છે. એ સદ્વર્ત-
નને અટકાવે છે.

एवं मोहनीयकर्मना अट्टावीस भेदो छे.

हवे आयुष्यकर्मना भेद बतावे छे—

८. नारक-तैर्यग्योन-मानुष-दैवानि । (आयूंषि)

नारकायुष्य, तिर्यचायुष्य, मनुष्यायुष्य अने देवायुष्य
ए चार आयुष्यकर्मना भेदो छे.

हवे नामकर्मना भेदो प्ररूपे छे—

९. नर-नरक-देव-तिर्यगत्यानुपूर्व्यः ।

१०. एक-द्वि-त्रि-चतुः-पञ्चेन्द्रिया जातयः ।

११. औदारिक-वैक्रिया-ऽऽहारक-तैजस कार्मणानि
शरीर-सङ्घातनानि ।

१२. आदित्र्युपाङ्गानि ।

१३. स्वयुक्-तैजस-कार्मणयुक्-त्रिपरस्परबन्धनानि ।

१४. वज्रर्षभनाराच-र्षभनाराच - नाराचा - ऽर्धनाराच-
कीलिका-सेवार्त्तसंहननानि ।

१५. समचतुरस्र-न्यग्रोध-सादि-कुब्ज - वामन - हुण्डानि
संस्थानानि ।

१६. कृष्ण-नील-रक्त-हरिद्र-सिता वर्णाः ।

१७. सुरभ्य-सुरभी गन्धौ ।

१८. तिक्त-कटु-कषाया-ऽम्ल-मधुरा रसाः ।

૧૯. ગુરુ - લઘુ - મૃદુ - સ્વર-શીતો-ષ્ણ-સ્નિગ્ધ-રૂક્ષાઃ
સ્પર્શાઃ ।

૨૦. શુભા-Sશુભૌ સ્વર્ગમૌ ।

૨૧. અગુરુલઘૂ-પદાત-પરાધાતો-ચ્છ્વાસા-Sસ્તપોદ્યોત -
જિન-નિર્માણાનિ પ્રત્યેકાઃ પ્રકૃતયઃ ।

૨૨. ત્રસ-વાદર-પર્યાપ્ત-પ્રત્યેક-સ્થિર- શુભ - સુભગ -
સુસ્વરા-Sસ્વદેય-યશઃસેતરે ત્રસસ્થાવરદશકે ।

ગતિ-નરગતિ, નારકગતિ, દેવગતિ અને તિર્યચગતિ તથા
આનુપૂર્વી-નરાનુપૂર્વી, નારકાનુપૂર્વી, દેવાનુપૂર્વી અને
તિર્યેચાનુપૂર્વી ।

જાતિ-એકેન્દ્રિયજાતિ, બેહન્દ્રિયજાતિ, તેહન્દ્રિયજાતિ,
ચતુરિન્દ્રિયજાતિ અને પંચેન્દ્રિયજાતિ ।

શરીર-ઔદારિકશરીર, વૈક્રિયશરીર, આહારકશરીર,
તૈજસશરીર અને કાર્મણશરીર. તથા

સંઘાતન-ઔદારિકસંઘાતન, વૈક્રિયસંઘાતન, આહારક-
સંઘાતન, તૈજસસંઘાતન અને કાર્મણસંઘાતન ।

ઉપાંગ-પહેલા ત્રણ શરીરના ઉપાંગો અર્થાત્ ઔદારિકો-
પાંગ, વૈક્રિયોપાંગ અને આહારકોપાંગ ।

બંધન-ઔદારિકઔદારિકબંધન, ઔદારિકતૈજસબંધન, ઔદારિક-
કાર્મણબંધન અને ઔદારિકતૈજસકાર્મણબંધન,
તથા વૈક્રિયવૈક્રિયબંધન, વૈક્રિયતૈજસબંધન, વૈક્રિ-
યકાર્મણબંધન. અને વૈક્રિયતૈજસકાર્મણબંધન; તથા

આહારકઆહારકબંધન, આહારકતૈજસબંધન, આહારકકાર્મણબંધન, અને આહારકતૈજસકાર્મણબંધન; તથા તૈજસતૈજસબંધન, કાર્મણકાર્મણબંધન અને તૈજસકાર્મણબંધન ।

સંઘચળ-બજ્રક્રમ્બનારાચસંહનન, ક્રમ્બનારાચસંહનન, નારાચસંહનન, અર્ધનારાચસંહનન, કીલિકાસંહનન અને સેવાત્તસંહનન ।

સંસ્થાન-સમતુરસસંસ્થાન, વ્યગ્રોધસંસ્થાન, સાદિસંસ્થાન, કુબ્જસંસ્થાન, વામનસંસ્થાન અને હુંડકસંસ્થાન ।

વર્ણ-કાલો, લીલો, લાલ, પીલો અને સફેદ વર્ણ ।

ગંધ-સુરભિગંધ અને દુરભિગંધ ।

રસ-તીલ્લો, કડવો, તુરો, લાટો અને મધુર રસ ।

સ્પર્શ-ભારે, હલકો, કોમલ, કઠોર, શીત, ઉષ્ણ, ચીકણો અને રૂક્ષ સ્પર્શ ।

વિહાયોગતિ-શુભ અને અશુભ સ્વગમ-વિહાયોગતી ।

પ્રત્યેકપ્રકૃતિ-અગુરુલઘુ, ઉપઘાત, પરાઘાત, ઉચ્છ્વાસ, આતપ, ઉદ્યોત, જિનનામ અને નિર્માણ એ પ્રત્યેકપ્રકૃતિઓ ।

ઈતર-પ્રતિપક્ષસહિત અર્થાત્-ત્રસ અને સ્થાવર, બાદર અને સૂક્ષ્મ, પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત, પ્રત્યેક અને સાધારણ, સ્થિર અને અસ્થિર, શુભ અને અશુભ, સુસ્વર અને દુઃસ્વર, આદેય અને અનાદેય, યશ અને અપયશ એ ત્રસદશક અને સ્થાવરદશક ।

આ પ્રમાણે નામકર્મના ૧૦૩ મેદો છે.

હવે ગોત્રકર્મના મેદ દેખાડે છે—

૨૩. ઉચ્ચૈર્ની ચૈર્ગોત્રે ।

ઉચ્ચ અને નીચ એ બે ગોત્રકર્મના મેદ છે.

હવે અંતરાયકર્મના મેદ બતાવે છે—

૨૪. દાન-લાભ-ભોગો-પભોગ-વીર્યાણામ્ (અન્તરાયાઃ) ।

દાન, લાભ, ભોગ, ઉપભોગ અને વીર્ય એ પાંચના અંતરાયો પટલે દાનાંતરાય, લાભાંતરાય, ભોગાંતરાય, ઉપભોગાંતરાય અને વીર્યાંતરાય એ પાંચ અંતરાયકર્મના મેદો છે. આ કર્મ દાનદેવામાં લાભ-ભોગ આદિમાં વિદ્યન કરે છે !

આ બધી કર્મપ્રકૃતિઓનું સ્વરૂપ કર્મગ્રંથની ટીકાથી જાણવું ।

હવે ૧૪ ગુણસ્થાનનો કહે છે—

૨૫. મિથ્યાત્વ-સાસ્વાદન-મિશ્રા-ઽવિરત-દેશવિરત-પ્રમત્તા-
ઽપ્રમત્તસંયત-નિવૃત્ત્ય-નિવૃત્તિવાદર-સૂક્ષ્મસમ્પરાયો-
પશાન્ત-ક્ષીણમોહ-સયોગ્ય-યોગિજિના ગુણાઃ ।

મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન, મિશ્ર, અવિરતસમ્યગ્દૃષ્ટિ, દેશ-વિરત, પ્રમત્તસંયત, અપ્રમત્તસંયત, નિવૃત્તિવાદરસંપરાય, અનિવૃત્તિવાદરસંપરાય, સૂક્ષ્મસંપરાય, ઉપશાંતમોહ, ક્ષીણમોહ, સયોગિકેવલી (જિન) અને અયોગિકેવલી એ ચૌદ ગુણસ્થાન છે ।

હવે ૧૪ જીવસ્થાનો જણાવે છે—

૨૬. એકેન્દ્રિયસૂક્ષ્મબાદર-પંચેન્દ્રિયસજ્જ્યસન્નિ-દ્વિ-ત્રિ-
ચતુરિન્દ્રિયાઃ પર્યાપ્તાઽપર્યાપ્તા જીવાઃ ।

સૂક્ષ્મએકેન્દ્રિય, બાદર એકેન્દ્રિય સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય, અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય,
બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય એ સાત પ્રકારના જીવો પર્યાપ્તા
અને અપર્યાપ્તા એમ ચૌદ જીવના સ્થાનકો-ભેદો છે ।

હવે જીવસ્થાનોમાં ગુણસ્થાનકો કહે છે—

૨૭. અપર્યાપ્તે બાદરાસન્નિ-દ્વિ-ત્રિ-ચતુરિન્દ્રિયે પ્રથમ-
દ્વિતીયે ।

અપર્યાપ્ત બાદર એકેન્દ્રિય, અપર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય,
અપર્યાપ્ત બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય જીવને વિષે પહેલું
અને બીજું ગુણસ્થાન હોય છે ।

૨૮. સજ્જ્યપર્યાપ્તે સાઽયતે ।

અપર્યાપ્ત સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિયને વિષે અયત-અચિરતસહિત પટલે
પહેલું બીજું અને ત્રીજું એમ ત્રણ ગુણસ્થાન હોય છે ।

૨૯. સન્નિપર્યાપ્તે સમાનિ ।

સંજ્ઞી-પર્યાપ્તને વિષે સર્વ ગુણસ્થાનક હોય છે ।

૩૦. શેષેષુ મિથ્યાત્વમ્ ।

શેષ-સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા, સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તા, પર્યાપ્ત બાદર એકે-
ન્દ્રિય, પર્યાપ્ત બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય અને પર્યાપ્ત
અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય એ સાતને વિષે એક જ મિથ્યાત્વ-ગુણસ્થાનક
હોય છે ।

હવે યોગના મેદ કહે છે—

૩૧. સત્યાઽસત્યમિશ્રવ્યવહારમનોવચનૌદારિકવૈક્રિયાઽઽ -
હારક-તન્મિશ્રકાર્મણાનિ યોગાઃ ।

મન, વચન અને કાયાની ક્રિયા તેને યોગ કહે છે, તેના
૧૫ મેદો છે—સત્યમનોયોગ, અસત્યમનોયોગ, મિશ્ર-સત્યમૃષા
મનોયોગ અને વ્યવહાર-અસત્યામૃષામનોયોગ, વૈક્રિયકાયયોગ,
વૈક્રિયમિશ્રકાયયોગ, આહારકાયયોગ, આહારકમિશ્રકાયયોગ
અને કાર્મણકાયયોગ ।

હવે જીવસ્થાનકોમાં યોગ કહે છે—

૩૨. અપર્યાપ્તષટ્કે કાર્મણૌદારિકમિશ્રૌ ।

સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત સિવાય બાકીના-સૂક્ષ્મપેન્દ્રિય,
બાહરપેન્દ્રિય, બેહંદ્રિય, તેહંદ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય અને અસંજ્ઞિપંચે-
ન્દ્રિય ૫ છ અપર્યાપ્તાને વિષે કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્ર ૫ બે
કાયયોગ હોય છે ।

૩૩. અપર્યાપ્તસંજ્ઞિનઃ સવૈક્રિયમિશ્રૌ ।

સંજ્ઞિઅપર્યાપ્તાને વિષે પૂર્વોક્ત બે યોગ વૈક્રિયમિશ્ર સહિત
૫મ ત્રણ યોગ હોય છે ।

૩૪. સંજ્ઞિપર્યાપ્તે સર્વે (યોગાઃ) ।

સંજ્ઞિપર્યાપ્તામાં બધા યોગ હોય છે ।

૩૫. સૂક્ષ્મ ઔદારિકઃ ।

૩૬. ચતુર્ષુ સાન્ત્યભાષઃ ।

૩૭. બાદરે સવૈક્રિયતન્મિશ્રઃ ।

પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ ચક્રેન્દ્રિયને વિષે એકજ ઔદારિકકાયયોગ હોય છે ।

ચેદ્રિય, તેદ્રિય, ચરિદ્રિય અને અસંશ્લિષ્ટેન્દ્રિય એ ચાર પર્યાપ્તિને વિષે અંત્ય-ચોથી ભાષા સહિત ઔદારિક પટલે એ યોગ હોય છે ।

બાદર એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તિને વિષે વૈક્રિય અને વૈક્રિયમિશ્ર સહિત ઔદારિક યોગ હોય પટલે ઔદારિક, વૈક્રિય અને વૈક્રિયમિશ્ર એમ ત્રણ યોગ હોય છે ।

। યોગાધિકાર સમાપ્ત ।

હવે ઉપયોગના ભેદ કહે છે—

૩૮. જ્ઞાનાજ્ઞાનદર્શનાનિ પञ्च-ત્રિ-ચતુર્ધોમયોગાઃ ।

જીવનો બોધરૂપ વ્યાપાર તેને ઉપયોગ કહે છે, તેના ચાર ભેદ છે—

પાંચ જ્ઞાન-મતિજ્ઞાન, ભુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન અને કેવલજ્ઞાન.

ત્રણ અજ્ઞાન-મત્યજ્ઞાન, સ્મૃતાજ્ઞાન અને ચિયેમજ્ઞાન. અને ચાર દર્શન-ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, અવધિદર્શન અને કેવલદર્શન.

હવે જીવસ્થાનોમાં ઉપયોગ કહે છે—

૩૯. પર્યાપ્તસંજ્ઞિનિ દ્વાદશ ।

પર્યાપ્તા સંજ્ઞિને વિષે ચાર ઉપયોગ હોય છે ।

૪૦. પર્યાપ્તચતુરિન્દ્રિયાઽસંજ્ઞિન્યજ્ઞાનદર્શનદ્વયમ્ ।

પર્યાપ્તા ચતુરિન્દ્રિય અને પર્યાપ્તા અસંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિયમાં બે અજ્ઞાન અને બે દર્શન એમ ચાર ઉપયોગ હોય છે ।

૪૧. દશસ્વચક્ષુષ્કમ્ ।

પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય, બાહ્ય એકેન્દ્રિય, બેહંદ્રિય, તેહંદ્રિય, અપર્યાપ્ત ચતુરિન્દ્રિય અને અસંજ્ઞિપંચેન્દ્રિય એ દસને વિષે ચક્ષુદર્શન વિના પટલે અવક્ષુદર્શન, મતિબ્રજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાન એ ત્રણ ઉપયોગ હોય છે ।

૪૨. અમનશ્ચક્ષુઃકેવલજ્ઞાન-દર્શનાન્યપર્યાપ્તે સંજ્ઞિનિ ।

સંજ્ઞિ અપર્યાપ્તાને વિષે મનઃપર્યાયજ્ઞાન, ચક્ષુદર્શન, કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન એ ચાર વિના બાકીના આઠ ઉપયોગ હોય છે ।

। ઉપયોગાધિકાર સમાપ્ત ।

હવે લેશ્યાના મેદ કહે છે—

૪૩. કૃષ્ણ-નીલ-કાપોત-તેજઃ પદ્મ-શુક્લા લેશ્યાઃ ।

કષાયોદયરંજિત યોગપરિણામને લેશ્યા કહે છે. તેના છ મેદ છે—

કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત, તેજો, પદ્મ અને શુક્લ ।

હવે જીવસ્થાનોમાં લેશ્યા કહે છે—

૪૪. સંક્ષિપ્તપર્યાપ્તાઽપર્યાપ્તે ષટ્ ।

સંક્ષિપ્તપર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ બેને વિષે છ લેશ્યા હોય ।

૪૫. બાદરાઽપર્યાપ્તે પ્રથમાશ્વત્સઃ ।

અપર્યાપ્ત બાદર એકેન્દ્રિયને વિષે પહેલી ચાર લેશ્યા હોય ।

૪૬. શેષેષુ તિસ્રઃ ।

પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત સંક્ષિપ્તેન્દ્રિય અને અપર્યાપ્ત બાદર એકેન્દ્રિય વર્જીને શેષ-અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય, બેન્દ્રિય, તેન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, અસંક્ષિપ્તેન્દ્રિય અને બાદર-પર્યાપ્ત એકેન્દ્રિય એ અગીયાર જીવસ્થાનમાં કૃષ્ણ, નીલ અને કાપોત એ ત્રણ લેશ્યા હોય છે ।

। લેશ્યાધિકાર સમાપ્ત ।

હવે ૧૪ જીવસ્થાનમાં મૂળપ્રકૃતિના બંધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા કહે છે—

૪૭. સપ્તાષ્ટ બન્ધોદીરણે સત્તાઉદયેઽષ્ટૌ શેષેષુ
(ત્રયોદશસુ) ।

સંક્ષિપ્તપર્યાપ્તને વર્જીને તેર જીવસ્થાનમાં સાત અથવા આઠ કર્મનો બંધ, તથા સાત અથવા આઠ કર્મની ઉદીરણા હોય, તથા સત્તા અને ઉદયમાં આઠેય કર્મ હોય છે ।

૪૮. સપ્તાષ્ટષટ્કબન્ધોઽષ્ટસપ્તચતુરુદયસત્તઃ સપ્તાષ્ટષટ્-
પશ્ચદ્વયોદીરણઃ સંક્ષિપ્તપર્યાપ્તઃ ।

સંજ્ઞિ પર્યાપ્તામાં સાત, આઠ, છ અને એક કર્મનો બંધ હોય, તથા સત્તા અને ઉદય, સાત આઠ અને ચાર કર્મનો હોય, તથા ઉદીરણા, સાત આઠ પાંચ અને બે કર્મની હોય છે ।

હવે માર્ગનાસ્થાનો કહે છે—

૪૯. ગતિ-જાતિ-કાય-યોગ-વેદ-કષાય-જ્ઞાન - સંયમ-
દર્શન-લેશ્યા-ભવ્ય-સમ્યક્ત્વ-સઙ્ગ્યા ૬૬-હારમાર્ગ-
નાશ્રતુઃ-પશ્ચ-ષટ્-ત્રિ-ત્રિ-ચતુરષ્ટ-સપ્ત-ચતુઃ-ષટ્
દ્વિ-ષટ્-દ્વિ-દ્વિ ભેદાઃ ।

ગતિ, જાતિ, કાય, યોગ, વેદ, કષાય, જ્ઞાન, સંયમ, દર્શન, લેશ્યા, ભવ્ય, સમ્યક્ત્વ, સંજ્ઞિ અને આહાર માર્ગનાના અનુક્રમે ચાર, પાંચ, છ, ત્રણ, ત્રણ, ચાર, આઠ, સાત, ચાર, છ, બે, છ, બે અને બે ભેદ છે. તે આ પ્રમાણે—

ગતિ-૪-દેવગતિ, મનુષ્યગતિ, તિર્યંચગતિ અને નરકગતિ ।

જાતિ-૫-પર્કેન્દ્રિય, બેહ્ન્દ્રિય, તેહ્ન્દ્રિય, ચતુર્ન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિયજાતિ ।

કાય-૬-પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેડકાય, વાયુકાય, વન-સ્પતિકાય અને ત્રસકાય ।

યોગ-૩-મનોયોગ, વચનયોગ અને કાયયોગ ।

વેદ-૩-પુરુષવેદ, સ્ત્રીવેદ અને નપુંસકવેદ ।

કષાય-૪-ક્રોધકષાય, માનકષાય, માયાકષાય અને લોભકષાય ।

જ્ઞાન-૮-મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન,
કેવલજ્ઞાન, મત્યજ્ઞાન, શ્રુતાજ્ઞાન અને વિભંગ-
જ્ઞાન ।

સંયમ-૭-સામાયિક, હેદોપસ્થાપનીય, પરિહારવિશુદ્ધિ,
સૂક્ષ્મસંપરાય, યથારૂપાત, દેશવિરતિ અને
અવિરતિ ।

દર્શન-૪-ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, અવધિદર્શન અને
કેવલદર્શન ।

લેશ્યા-૬-કૃષ્ણલેશ્યા, નીલલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા, તેજો-
લેશ્યા, પદ્મલેશ્યા અને શુક્લલેશ્યા ।

ભવ્ય-૨-ભવ્ય અને અભવ્ય ।

સમ્યક્ત્વ-૬-ઔપશમિક, ક્ષાયોપશમિક, ક્ષાયિક, સાસ્વા-
દન, મિશ્ર અને મિથ્યાત્વ ।

સંજ્ઞિ-૨-સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી ।

આહાર-૨-આહાર અને અણાહાર ।

હવે માર્ગણને વિષે જીવસ્થાન કહે છે—

૫૦. સુરનરકવિભક્તમતિશ્રુતાવધિજ્ઞાનદર્શનક્ષાયિકૌપશમિ-
કક્ષાયોપશમિકસંજ્ઞિપદ્મશુક્લાસુ પર્યાપ્તાઽપર્યા-
પ્તસંજ્ઞિનો ।

દેવગતિ, નરકગતિ, વિભંગજ્ઞાન, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન,
અવધિજ્ઞાન, અવધિદર્શન; ક્ષાયિક, ઔપશમિક અને ક્ષાયોપશ-
મિકસમ્યક્ત્વ, સંજ્ઞિ, પદ્મલેશ્યા અને શુક્લલેશ્યા પ તેર

સર્ગશક્તિને ક્ષિપે પર્યાપ્તસંશ્લિષ્ટંદ્રિય અને અપર્યાપ્તસંશ્લિષ્ટંદ્રિય એ બે જીવન્ત્ર મેદ હોય છે ।

૫૧. નરે સાસન્દ્રિયપર્યાપ્તૌ ।

મનુષ્યગતિમાર્ગણમાં અસંજી અપર્યાપ્ત સહિત તે (એ) પટલે પંચેન્દ્રિય સંજ્ઞિ પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો તથા અસંજિઅપર્યાપ્તો એમ ત્રણ જીવના મેદ હોય છે ।

૫૨. તેજસ્યાં સ્વાદરાપર્યાપ્તૌ ।

તેજોલેશ્યામાં શ્વાદરપર્યેન્દ્રિય અપર્યાપ્તસહિત તે (એ) પટલે સંજ્ઞિ પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો તથા શ્વાદર પર્યેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત એ ત્રણ જીવના મેદ હોય છે ।

૫૩. સ્થાવરે એકેન્દ્રિયે પ્રથમાનિ ચત્વારિ ।

(પાંચ) સ્થાવરદશ્યામાં અને એકેન્દ્રિયજ્ઞાતિમાં પહેલા ચાર જીવસ્થાન હોય. તે આ-સૂક્ષ્મપર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો તથા શ્વાદર પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો ।

૫૪. અસંજ્ઞિનિ પ્રથમાનિ દ્વાદશ ।

અસંજ્ઞિમાં પહેલા બાર (સંજ્ઞિ પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો એ બે વર્ગી) જીવસ્થાન હોય ।

૫૫. વિકલે દ્વે દ્વે ।

વિકલેન્દ્રિય-બેદંદ્રિય, તેદંદ્રિય અને ચત્વરિન્દ્રિયમાં એ બે જીવસ્થાન તે આ-પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો ।

૫૬. ત્રસે અન્ત્યાનિ દ્વય ।

પ્રસકાયમાં છેલ્લા દસ જીવસ્થાન હોય તે આ-વેદંદ્રિય, તેદંદ્રિય, ચતુરિંદ્રિય, અસંક્ષિપ્તેન્દ્રિય અને સંક્ષિપ્તેન્દ્રિય પાંચ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એમ દસ ।

૫૭. અયતાઽઽહારતિર્યક્તનુકષાયાઽજ્ઞાનદ્વયપ્રથમલેશ્યાત્રિક-
ભવ્યાઽભવ્યાઽચક્ષુઃનપુંસકમિથ્યાત્વે સર્વાણિ ।

અયત-અવિરતિ, આહારી, તિર્યચગતિ, કાયયોગી, ૪ કષાયી, મતિઅજ્ઞાની, શ્રુતઅજ્ઞાની, પ્રથમલેશ્યાત્રિક-કૃષ્ણ, નીલ અને કાપોત, ભવ્ય, અભવ્ય, અચક્ષુદર્શની, નપુંસકવેદી, અને મિથ્યાત્વી એમાં વધા જીવસ્થાનો હોય ।

૫૮. કેવલજ્ઞાનદર્શનસંયમપશ્ચકમનોજ્ઞાનદેશમનોમિથ્રે
સંક્ષિપ્યાપ્તઃ ।

કેવલજ્ઞાની, કેવલદર્શની, સંયમપશ્ચક-સામાયિક, હેદો-પસ્થાપનીય, પરિહારવિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય અને યથારૂપાત-સંયમી-ચારિત્રી, મનઃપર્યવજ્ઞાની, દેશવિરતિ, મનોયોગી, અને મિથ્રસમ્યક્ત્વી એમાં સંક્ષિપ્યાપ્ત જીવસ્થાન હોય ।

૫૯. વચનેઽન્ત્યપર્યાપ્તપશ્ચકમ્ ।

વચનયોગીમાં છેલ્લા પાંચ પર્યાપ્તા તે-પર્યાપ્ત વેદંદ્રિય, પર્યાપ્ત તેદંદ્રિય, પર્યાપ્ત ચતુરિંદ્રિય તથા પર્યાપ્ત સંક્ષી અને અસંક્ષી પંચેન્દ્રિય જીવસ્થાન હોય ।

૬૦ ચક્ષુષિ ત્રિકમ્ ।

ચક્ષુદર્શનીને બિષે છેલ્લા ત્રણ-ચતુરિંદ્રિય, સંક્ષી પંચેન્દ્રિય અને અસંક્ષી પંચેન્દ્રિય જીવસ્થાન હોય ।

६१. स्त्रीनरपञ्चाशे चत्वारोऽन्त्याः ।

स्त्रीवेदी, पुरुषवेदी अने पंचेंद्रिय ए त्रणने विषे छेल्ला असंज्ञी पंचेंद्रिय अने संज्ञी पंचेंद्रिय ए बे अपर्याप्ता अने पर्याप्ता एम चार जीवस्थान होय ।

६२. अनाहारेऽपर्याप्तषट्कं ससञ्ज्ञिद्वयम् ।

अनाहारीने विषे बे संज्ञीसहित छ अपर्याप्ता पटले संज्ञी अपर्याप्तो अने पर्याप्तो, सूक्ष्म एकेंद्रिय, बादर एकेंद्रिय, बेइंद्रिय, तेइंद्रिय, चउरिंद्रिय अने असंज्ञी पंचेंद्रिय ए छ अपर्याप्ता एम आठ जीवस्थान होय ।

६३. असूक्ष्मापर्याप्तं सास्वादने ।

सास्वादनसमकृतीमां सूक्ष्म एकेंद्रिय अपर्याप्ता विना पूर्वोक्त सात भेद होय ।

हवे मार्गणास्थानोमां गुणस्थान कहे छे—

६४. तिरश्चि सुरनारके नरसञ्ज्ञिपञ्चेन्द्रियभव्यत्रसे एक-
विकलभूदकवृक्षे तेजोवाय्वभव्ये वेदत्रिकषाये लोभेऽ-
यतेऽज्ञानत्रिके चक्षुरचक्षुषोर्यथाख्याते मनोज्ञाने
सामायिकच्छेदे परिहारे केवलद्विके मतिश्रुतावधिद्विक
औपशमिके वेदके क्षायिके मिथ्यात्वत्रिके देश-
सूक्ष्मसम्पराये योगाहारशुक्ललेइयास्वसञ्ज्ञिनिद्रि-
लेइयानाहारे

પશ્ચ-ચતુઃ-સર્વ-દ્વચે-ક-નવ-દશ-ચતુ-સ્ત્રિ-
 દ્વાદશા-ન્યચતુ-ર્યતાદિસપ્ત-ચતુ - દ્વચ - ન્યદ્વચ-
 યતાદિનવા - ષ્ટ-ચતુ-રેકાદશાઽઽદ્ય-ત્રિ-સ્વ-સ્વ-
 ત્રયોદશ-દ્વિ-ષદ્-સપ્ત-પ્રથમાન્યયુગ્મ-યુગયત્ત્વ-ઇતિ
 ગુણાઃ ।

તિર્યચગતિમાં પ્રથમના પાંચ ગુણસ્થાન. દેવગતિ અને
 નરકગતિમાં પ્રથમના ચાર ગુણસ્થાન. મનુષ્યગતિ, સંજ્ઞિપંચૈ-
 દ્રિય, ભવ્ય અને વ્રસકાયમાં વધા ગુણસ્થાન. પર્કેદ્રિય, વિક-
 લેંદ્રિય, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયમાં પ્રથમના બે
 ગુણસ્થાન. તેડકાય, વાયુકાય અને અભવ્યમાં પ્રથમનું એક
 ગુણસ્થાન. ત્રણવેદ-સ્ત્રીવેદ પુરુષવેદ નપુંસકવેદ, ક્રોધ, માન
 અને માયામાં પ્રથમના નવ. લોભમાં દશ. અયત-અવિરતમાં
 પ્રથમના ચાર. મતિ અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન અને વિભંગજ્ઞાનમાં
 પ્રથમના ત્રણ. ચક્ષુદર્શન અને અચક્ષુદર્શનમાં પ્રથમના બાર
 ગુણસ્થાન. યથાહ્યાતચારિત્રમાં છેલ્લાં ચાર ગુણસ્થાન. મનઃ-
 પર્યાયજ્ઞાનમાં પ્રમત્ત આદિ સાત ગુણસ્થાન. સામાયિક અને
 છેદોપસ્થાપનીયચારિત્રમાં પ્રમત્તઆદિ ચાર. પરિહારવિશુદ્ધિ-
 ચારિત્રમાં પ્રમત્તઆદિ બે. કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનમાં છેલ્લાં
 બે ગુણસ્થાન. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શ-
 નમાં અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ આદિ નવ. ઔપશમિકસમ્યક્ત્વમાં
 અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ આદિ આઠ. વેદક-ક્ષયોશમ-સમ્યક્ત્વમાં
 અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ આદિ ચાર, શ્રાયિકસમ્યક્ત્વમાં અવિરત-
 સમ્યગ્દષ્ટિ આદિ અગિયાર. મિથ્યાત્વત્રિક-મિથ્યાત્વ, સાર્વાદન

अने मिश्रदृष्टिमां अनुक्रमे पहेलुं बीजुं अने त्रीजुं गुणस्थान. देशविरतमां पांचमुं. सूक्ष्मसंपरायचारित्रमां दशमुं गुणस्थान. मनोयोग, वचनयोग, काययोग, आहारमार्गणा अने शुक्ल-लेश्यामां प्रथमना तेर गुणस्थान. अर्संज्ञिमां प्रथमनां बे. कृष्ण, नील अने कापोत लेश्यामां प्रथमना छ. पद्म अने शुक्ललेश्यामां प्रथमना सात. अनाहारमां प्रथमना बे, छेल्लां बे सहित अविरत-सम्यग्दृष्टि गुणस्थानक होय छे.

हवे मार्गणास्थानोमां योग कहे छे—

६५. अनाहारे, नरगति-पञ्चेन्द्रिय-त्रस-काया-ऽचक्षु-नर-नपुंसक-कषाय - क्षायिक - क्षायोपशमिकसम्यक्त्व-सञ्ज्ञि-लेश्याषट्काऽऽहार-भव्य-मति-श्रुताऽ-वधि-द्विके, तिर्यगयत-स्त्री-सास्वादन-व्यज्ञानोपशमाऽ-भव्य-मिथ्यात्वे सुरनरके स्थावर एकाक्षे पवने-ऽसञ्ज्ञिनि विकले मनो-वचः-सामायिक-च्छेद-चक्षु-र्मनोज्ञाने केवलद्विके परिहार-सूक्ष्मे मिश्रे देशे यथाख्याते

कर्मण-सर्वा-ऽऽहारकद्विकोनौ-दारिकद्विकोन-कर्म-णौदारिकद्विक-सवैक्रियद्विका-ऽन्त्यवाग्युग् - वैक्रिय-द्विकोना-ऽकर्मणौदारिकमिश्र-साद्याऽन्त्यमनोवागौदा-

રિકાર્મણ - સમનોવચશ્વતુષ્કૌદારિક - સવૈક્રિય- સવૈક્રિયદ્વિક-સકાર્મણૌદારિકમિશ્રા યોગાઃ ।

અનાહારમાર્ગણામાં કાર્મણકાયયોગ. મનુષ્યગતિ, પંચેન્દ્રિયજાતિ, ત્રસકાય, કાયયોગ, અચ્છુદર્શન, પુરુષવેદ, નપુંસકવેદ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ક્ષાયિકસમક્રિતી, ક્ષાયોપશમિકસમક્રિતી સંજ્ઞી, છ લેશ્યા, આહારક, ભવ્ય, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને અવધિ-દર્શન માર્ગણાઓમાં પંદર યોગ. તિર્યંચગતિ, સ્ત્રીવેદ, અવિરત, સાસ્વાદનસમ્યક્ત્વ, મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન, વિભંગજ્ઞાન, ઉપ-શમસમ્યક્ત્વ, અભવ્ય અને મિથ્યાત્વમાં આહારકદ્વિક-આહારક અને આહારકમિશ્રવિના તેર યોગ. દેવગતિ અને નરકગતિમાં એ તેર ઔદારિકદ્વિક-ઔદારિક અને ઔદારિકમિશ્રવિના અગિયાર યોગ પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેડકાય અને વનસ્પતિ-કાયમાં કાર્મણ અને ઔદારિકદ્વિક એમ ત્રણ યોગ. એકેન્દ્રિય અને વાયુકાયમાં પૂર્વોક્ત ત્રણ અને વૈક્રિયદ્વિક એમ પાંચ યોગ. અસંજ્ઞિમાં તે પાંચ અસત્યામૃષારૂપ અંત્યવચ્ચનયોગ સહિત છ યોગ. ચેદ્દ્રિય, તેદ્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિયમાં તે છ વૈક્રિયદ્વિક-રહિત ચાર યોગ. મનોયોગ, વચ્ચનયોગ, સામાયિક, છેદોપસ્થા-પનીય ચારિત્ર, અચ્છુદર્શન અને મનઃપર્યાયજ્ઞાનમાં કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્રરહિત બાકી તેર યોગ. કેવલજ્ઞાન અને કેવલ-દર્શનમાં પ્રથમ અને અંત્ય મનોયોગ અને વચ્ચનયોગ સહિત ઔદારિક અને કાર્મણકાયયોગ એમ સાત યોગ. પરિહારવિશુદ્ધિ અને સૂક્ષ્મસંપરાયચારિત્રમાં મનના અને વચ્ચનના ચાર ચાર યોગ સહિત ઔદારિકકાયયોગ એમ નવ યોગ. મિશ્રસમક્રિતમાં તે નવ યોગ વૈક્રિયકાયયોગ સહિત દશ યોગ. દેશવિરતમાં

તે નવ વૈક્રિયદ્વિક સહિત અગિયાર યોગ. યથાખ્યાતચારિત્રમાં તેજ નવ યોગ, કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્રયોગસહિત અગિયાર યોગ હોય.

હવે માર્ગણાસ્થાનોમાં ઉપયોગ કહે છે—

૬૬. સુરતિર્યગ્નરકાયતે ત્રસયોગવેદશુક્લાહારનરપશ્ચેન્દ્રિય-
સંજ્ઞિભવ્યે ચક્ષુરચક્ષુલેશ્યાપશ્ચકકષાયે ચતુરક્ષાસ-
ંજ્ઞિનિ એકદ્વિત્ર્યક્ષસ્થાવરે ત્ર્યજ્ઞાનાભવ્યમિથ્યાત્વસા-
સ્વાદને કેવલદ્વિકે ક્ષાયિકયથાખ્યાતે દેશે મિશ્રેઽ-
નાહારે જ્ઞાનસંયમચતુષ્કોપશમવેદકાવધિદર્શને—
ઽમનઃકેવલદ્વિક—સર્વાઽકેવલદ્વિકા — જ્ઞાનદર્શનદ્વિકા-
ઽચક્ષુસ્ત્ર્યજ્ઞાનદર્શનદ્વય—સ્વદ્વિકા—નજ્ઞાનત્રિક—દર્શન-
જ્ઞાનત્રિકસાજ્ઞાનાઽચક્ષુર્મનોજ્ઞાનજ્ઞાનચતુષ્કદર્શનત્રિકા
ઉપયોગાઃ ।

દેવગતિ, તિર્યંચગતિ, નરકગતિ અને અવિરતમાં મનઃ-
પર્યાય અને કેવલદ્વિક—કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન વિના નવ
ઉપયોગ. ત્રસકાય, યોગ-મન, વચન અને કાયા વેદ-સ્ત્રી,
પુરુષ અને નપુંસક, શુક્લલેશ્યા, આહાર, મનુષ્યગતિ, પંચેન્દ્રિય-
જાતિ, સંજ્ઞી અને ભવ્યમાં બાર ઉપયોગ. ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન,
કૃષ્ણાદિ પાંચ લેશ્યા અને ક્રોધ આદિ ચાર કષાયમાં કેવલ-
દ્વિકવિના દશ ઉપયોગ. ચતુરિન્દ્રિય અને અસંજ્ઞિમાં બે અજ્ઞાન-
મતિઅજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાન અને બે દર્શન—ચક્ષુદર્શન અને

અચક્ષુર્દર્શન એમ ચાર ઉપયોગ. એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને સ્થાવરમાં તે ચાર ચક્ષુર્દર્શન રહિત ત્રણ ઉપયોગ. ત્રણ અજ્ઞાન-મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિભંગજ્ઞાન, અભવ્ય, મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદનમાં ત્રણ અજ્ઞાન અને બે દર્શન-ચક્ષુર્દર્શન અને અચક્ષુર્દર્શન એમ પાંચ ઉપયોગ. કેવલદ્વિક્રમાં કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન એમ બે ઉપયોગ. ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ અને યથાચાર્યત્વાચારિત્રમાં અજ્ઞાનત્રિક-મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિભંગજ્ઞાન વિના નવ ઉપયોગ. દેશવિરતમાં ત્રણ દર્શન-ચક્ષુ અચક્ષુ અને અવધિદર્શન અને ત્રણ જ્ઞાન-મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન એમ છ ઉપયોગ. મિશ્રદષ્ટિમાં તેજ ત્રણ દર્શન અને ત્રણ જ્ઞાન અજ્ઞાનસહિત હોય. અનાહારમાં ચક્ષુર્દર્શન અને મનઃપર્યાયજ્ઞાન વિના દસ ઉપયોગ. જ્ઞાનચતુષ્ક-મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, અને મનઃપર્યાયજ્ઞાન, સંયમચતુષ્ક-સામાયિક્વાચારિત્ર, હેશેષસ્થાપનીય, પરિહારવિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાયવાચારિત્ર, ઉપશમસમકિત, વેદક-ક્ષાયોપશમિકસમકિત અને અવધિદર્શનને વિષે જ્ઞાનચતુષ્ક-મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને મનઃપર્યાયજ્ઞાન અને દર્શનત્રિક-ચક્ષુર્દર્શન, અચક્ષુર્દર્શન અને અવધિદર્શન એમ સાન ઉપયોગ હોય.

હવે માર્ગણાસ્થાનોમાં લેશ્યા જણાવે છે—

૬૭. એકાક્ષાસઙ્ગિભૂદકવૃક્ષે નારકવિકલાગ્નિવાતે યથા-
ચાર્યતસૂક્ષ્મ-કેવલદ્વિકે શેષે ચતુસ્ત્રિશુક્લષ્ણલેશ્યાઃ ।

એકેન્દ્રિય, અસંજ્ઞી, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયમાં પ્રથમ ચાર લેશ્યા. નારકી, વિકલેન્દ્રિય, અગ્નિકાય અને

६८. (नर-नारक-देव-तिर्यश्चः) स्तोकाऽसङ्ख्यद्विकाऽन-
न्तगुणाः ।

हवे इन्द्रियद्वारमां अल्पबहुत्व कहे छे—

પંચેન્દ્રિય થોડા, તેથી ચરુચ્છેન્દ્રિય વિશેષાધિક, તેથી
 બેઠ્ઠેન્દ્રિય વિશેષાધિક અને તેથી એકેન્દ્રિય અનંતગુણ હોય છે

હવે કાયદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ જણાવે છે—

૭૦. ત્રસસ્તોકાગ્ન્યસંખ્યપૃથ્વ્યબ્વાયવધિકવૃક્ષાઽનન્તગુણાઃ ।

ત્રસકાય થોડા, તેથી અગ્નિકાય અસંખ્યાતગુણા, તેથી પૃથ્વીકાય વિશેષ અધિક, તેથી અબ્વાય વિશેષ અધિક, તેથી વાયુકાય વિશેષ અધિક અને તેથી વનસ્પતિકાય અનંતગુણા હોય છે.

હવે યોગદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ જણાવે છે—

૭૧. (મનોવાકકાયયોગવન્તઃ) સ્તોકાઽસંખ્યાઽનન્ત-
ગુણાઃ ।

મનોયોગવાલા થોડા છે, તેથી વચનયોગવાલા અસંખ્યા-
તગુણા અને કાયયોગવાલા તેથી અનંતગુણા હોય છે.

હવે વેદદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૭૨. (પુંસ્ત્રિકલીલાઃ) સ્તોકસંખ્યાઽનન્તગુણાઃ ।

પુરુષો થોડા. તેથી સ્ત્રીઓ સંખ્યાતગુણ તેથી નપુંસક
અનંતગુણા છે.

હવે કષાયદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૭૩. માનિ-ક્રોધિ-માયિ-લોભિનો અધિકાઃ (ક્રમેણ) ।

માની થોડા, તેથી ક્રોધી વિશેષ અધિક, તેથી માયી
વિશેષ અધિક અને તેથી લોભી વિશેષ અધિક હોય છે.

હવે જ્ઞાનદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ જણાવે છે—

૭૪. મનોજ્ઞાનસ્તોકાઽવધ્યઽસંખ્યમતિશ્રુતસમાધિકવિભ-

જ્ઞાઽસંખ્યકેવલ્યનન્તમતિશ્રુતાઽજ્ઞાનસમાઽનન્તગુણાઃ ।

મનઃપર્યાયજ્ઞાની થોડા, તેથી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાત-ગુણા, તેથી મતિજ્ઞાની-ભુતજ્ઞાની વિશેષ અધિક પરસ્પર સરસા, તેથી વિભંગજ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા, તેથી કેવલજ્ઞાની અનંતગુણા અને તેથી મતિમજ્ઞાની-ભુતઅજ્ઞાની અનંતગુણા માંહે માંહે સરસા.

હવે સંયમદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ જણાવે છે—

૭૫. સૂક્ષ્મસ્તોક-પરિહાર-યથાખ્યાતસંખ્ય-ચ્છેદ-સામા-
યિકસંખ્ય-દેશાઽસંખ્યાઽયતાઽનન્તગુણાઃ ।

સૂક્ષ્મસંપરાયસંયમી થોડા, તેથી પરિહારવિશુદ્ધિવાલા સંખ્યાતગુણા તેથી યથાખ્યાતચારિત્રવાલા સંખ્યાતગુણા તેથી હેતુપરિણામનીયચારિત્રવાલા સંખ્યાતગુણા, તેથી સામાયિક-ચારિત્રવાલા સંખ્યાતગુણા, તેથી દેશવિરત અસંખ્યાતગુણા, તેથી અવિરત અનન્તગુણા હોય છે.

હવે દર્શનદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૭૬. અવધિસ્તોક-ચક્ષુરસંખ્ય-કેવલા-ઽચક્ષુરનન્તગુણાઃ ।

અવધિદર્શનવાલા થોડા, તેથી ચક્ષુદર્શનવાલા અસંખ્યા-તગુણા; તેથી કેવલદર્શનવાલા અનંતગુણા અને તેથી અચક્ષુ-દર્શનવાલા અનંતગુણા હોય છે

હવે લેશ્યાદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૭૭. ઉત્ક્રમાત્-સ્તોક-સંખ્યદ્વિકાનન્તદ્વિકાધિકા લેશ્યાઃ ।

પદ્માનુપૂર્ણથી લેશ્યા કહેવી શુકલલેશ્યા, પદ્મલેશ્યા,

તેજોલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા, નીલલેશ્યા અને કૃષ્ણલેશ્યા. તેમાં શુક્લલેશ્યાવાલા થોડા, તેથી પદ્મલેશ્યાવાલા સંખ્યાતગુણ તેથી તેજોલેશ્યાવાલા સંખ્યાતગુણ, તેથી કાપોતલેશ્યાવાલા અનંત ગુણ, તેથી નીલલેશ્યાવાલા વિશેષ અધિક અને તેથી કૃષ્ણલેશ્યાવાલા વિશેષ અધિક હોય છે.

હવે ભવ્યદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ જણાવે છે—

૭૮. અભવ્યસ્તોકેતરાઽનન્તાઃ ।

અભવ્ય થોડા, તેથી ભવ્ય અનંતગુણ હોય છે.

હવે સમ્યક્ત્વદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ જણાવે છે—

૭૯. સાસ્વાદનસ્તોકૌપશમિક-મિશ્રસંખ્યવેદકાઽસંખ્ય-
ક્ષાયિક-મિથ્યાત્વાઽનન્તાઃ ।

સાસ્વાદન સમકિતી થોડા, તેથી ઔપશમિક સમકિતી સંખ્યાતગુણ, તેથી મિશ્રસમકિતી સંખ્યાતગુણ, તેથી વેદક-ક્ષાયોપશમિક સમકિતી અસંખ્યાતગુણ, તેથી ક્ષાયિકસમકિતી અનંતગુણ અને તેથી મિથ્યાદૃષ્ટિ અનંતગુણ હોય છે.

હવે સંજ્ઞીદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૮૦. સંજ્ઞિસ્તોકેતરાનન્તાઃ ।

સંજ્ઞી જીવો થોડા, તેથી અસંજ્ઞી અનંતગુણ.

હવે આહારદ્વારમાં અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૮૧. અનાહારસ્તોકેતરાસંખ્યાઃ ।

અનાહારી જીવો થોડા, તેથી આહારી અસંખ્યાતગુણ.

હવે કર્મબંધના હેતુઓ કહે છે—

૮૨. મિથ્યાત્વાવિરતિકષાયયોગા બન્ધહેતવઃ ।

મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ એ ચાર કર્મબંધના હેતુઓ છે.

હવે ગુણસ્થાનોમાં બંધના મૂળહેતુઓને વિચારે છે—

૮૩. એક-ચતુઃપञ्च-ત્રિગુણેષુ ચતુસ્ત્રિદ્વયેકપ્રત્યયો બન્ધઃ ।

એક-પ્રથમ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમાં-મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ એ ચાર બંધ હેતુઓ હોય છે; સાસ્વાદન, મિશ્ર, અવિરત અને દેશવિરત એ ચાર ગુણસ્થાનોમાં-અવિરતિ, કષાય, અને યોગ એ ત્રણ બંધ હેતુઓ હોય છે; પ્રમત્ત, અપ્રમત્ત, અપૂર્વકરણ, અનિવૃત્તિબાદર અને સૂક્ષ્મસંપરાય એ પાંચ ગુણસ્થાનોમાં-કષાય અને યોગ એ બે બંધ હેતુઓ હોય છે અને ઉપશાંતમોહ, ક્ષીણમોહ અને સયોગિકેવલી એ ત્રણ ગુણસ્થાનોમાં એક યોગ જ બંધ હેતુ છે.

૮૪. અભિગ્રહેતરાભિનિવેશસંશયાનાભોગજ - મનઈન્દ્રિયાઽ-

નિયમ-ષડ્જીવવધ - કષાયનોકષાય-સત્યમનઆદ્યા

અજિનાહારકદ્વિકબન્ધહેતવઃ ।

આભિગ્રહિક, અનાભિગ્રહિક, અભિનિવેશિક, સાંશયિક અને અનાભોગ એ પાંચ મિથ્યાત્વ; મન અને પાંચ ઇન્દ્રિયોનો અસંયમ તથા પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ અને ત્રણ જીવોની હિસા એ ચાર અવિરતિ; અનંતાનુબંધિ ક્રોધ વિગેરે સોલ કષાય તથા હાસ્યાદિ છ અને ત્રણ વેદ એ નવ નોકષાય, એમ પચીસ કષાય; સત્યમન આદિ પંદર યોગ એમ સત્તાબન જિન-

નામ અને આહારકદ્વિક વર્જી શેષ પ્રકૃતિઓના બંધના હેતુઓ છે. જિનનામ અને આહારકદ્વિક સમકિત અને સંયમથી બંધાય છે માટે પનું વર્જન કર્યું.

૮૫. ન સમ્યક્ત્વમિશ્રવન્ધનસઙ્ઘાતાનામ્ ।

સમકિતમોહનીય અને મિશ્રમોહનીયનો બંધ હતો નથી. બંધનનો અને સંઘાતનનો ઔદારિક આદિ શરીરમાં સમાવેશ થતો હોવાથી એ પ્રકૃતિઓ બંધમાં પ્રવ્રહણ કરી નથી.

૮૬. કૃષ્ણાદિવિંશતૌ વર્ણગન્ધરસસ્પર્શાઃ ।

કૃષ્ણવર્ણનામ આદિ વીસ પ્રકૃતિઓમાંથી વર્ણનામ, રસનામ, ગંધનામ અને સ્પર્શનામ એ ચાર પ્રકૃતિઓ બંધમાં ગણવાની છે.

હવે ગુણસ્થાનોમાં પ્રકૃતિબંધ જણાવે છે—

૮૭. અજિનાહારકદ્વિકો-૬નરકત્રિકજાતિસ્થાવરચતુષ્ક-
 હુણ્ડાતપસેવાર્ત્તનપુંસકમિથ્યાત્વો-૬તિર્યક્સ્ત્યાનર્ધિ-
 દૌર્ભાગ્યત્રિકાનન્તકષાયમધ્યસંસ્થાનસંહનનચતુષ્ક-
 નીચોઘોતાશુભગમસ્ત્ર્યાયુર્દ્વિકઃ સતીર્થાયુર્દ્વિકો-૬વજ્ર-
 નરત્રિકાપ્રત્યાખ્યાનૌદારિકદ્વિકો-૬પ્રત્યાખ્યાનાવરણો-
 ૬શોકારત્યસ્થિરદ્વિકાયશોઽસાતઃ સાહારકદ્વિકો-૬સુ-
 રાયુષ્કાદ્યાઽનિદ્રાદ્વિકષડસુરદ્વિકપચ્ચેન્દ્રિયશુભગમત્રસ-
 નવાઽનૌદારિકતનૂપાઙ્ગસમનિર્માણજિનવર્ણાશુરુલ-

ધુચતુષ્કસપ્તમો-ઽહાસ્યરતિકુત્સાભય-પ્રથમો-ઽપુંવે-
દાન્ત્ય-ક્રોધાદિચતુર્ભાગોઽલોભસૂક્ષ્માન્તાદર્શનચતુષ્ક-
જ્ઞાનાવૃત્યન્તરાયો-ઞ્ચયશસ્કાઃ । (ત્રિષુ સાતઃ)

બંધમાં ઓઘે ૧૨૦ પ્રકૃતિ હોય છે. તે આ પ્રમાણે-જ્ઞાના-
વરણીય ૫, દર્શનાવરણીય ૯, વેદનીય ૨, મોહનીય ૨૬,
આયુષ્ય ૪, નામકર્મ ૬૭, ગોત્ર ૨ અને અંતરાય ૫, એ સર્વ
મળી ૧૨૦ । મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમાં જિનનામ, આહારક અને
આહારક અંગોપાંગ સિવાય ૧૧૭ પ્રકૃતિ બંધમાં હોય । મિથ્યા-
દૃષ્ટિગુણસ્થાનના અંતમાં-નરકત્રિક-નરકગતિ નરકાનુપૂર્વી અને
નરકાયુષ્ય, જાતિચતુષ્ક-પૈન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને
ચરિન્દ્રિયજાતિ, સ્થાવરચતુષ્ક-સ્થાવર, સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત અને
સાધારણ, હુંડ, આતપ, સેષાર્ત્ત, નપુંસકવેદ અને મિથ્યાત્વ એ
સોલ પ્રકૃતિ વ્યુત્તેદ જાય એટલે સાસ્વાદનગુણસ્થાનમાં ૧૦૧
પ્રકૃતિ બંધાય । સાસ્વાદનના અંતમાં-તિર્યંચત્રિક-તિર્યંચગતિ,
તિર્યંચાનુપૂર્વી અને તિર્યંચાયુષ્ય, સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિક-નિદ્રાનિદ્રા,
પ્રચલાપ્રચલા અને સ્ત્યાનર્દ્ધિ, દૌર્ભાગ્યત્રિક-દુર્ભગ, દુઃસ્થર અને
અનાદેય, અનંતચતુષ્ક-અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા અને
લોભ, મધ્યસંસ્થાનચતુષ્ક-ન્યગ્રોધ, સાદી, વામન અને કુબ્જ,
મધ્યસંહનનચતુષ્ક-ઋષભનારાચ, નારાચ, અર્ધનારાચ અને
કીલિકા, નીચગોત્ર, ઉદ્યોત, અશુભગમ-અશુભવિહાયોગતિ,
સ્ત્રીવેદ, આયુર્દ્ધિક-મનુષ્યાયુષ્ય અને દેશાયુષ્ય એ સત્તાવીસ
પ્રકૃતિઓનો અંત થવાથી એ સિવાય મિશ્રગુણસ્થાનમાં-
ચુમ્મોતેર બંધાય । તે ચુમ્મોતેર તીર્થંકરનામ અને આયુર્દ્ધિક-
મનુષ્યાયુષ્ય અને દેશાયુષ્ય (૭૪) સહિત ૭૭ અવિરતસમ્ય-

શ્લેષ્મિગુણસ્થાનમાં બંધાય । અવિરત-ગુણસ્થાનને અંતે વજ્રક્રૂષ-
 મનારાચ સંઘયણ, નરત્રિક-મનુષ્યગતિ, મનુષ્યાનુપૂર્વી અને
 મનુષ્યાયુષ્ય, અપ્રત્યાખ્યાની ચાર કષાય, અને ઔદારિકદ્વિક-
 ઔદારિકશરીર અને ઔદારિકઅંગોપાંગ ૫ દસ પ્રકૃતિઓનો
 અંત થવાથી ૫ વિના દેશવિરતગુણસ્થાનમાં સડસઠ (૬૭)
 બંધાય । દેશવિરતને અંતે પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચાર કષાયનો અંત
 થવાથી ૫ વિના પ્રમત્તગુણસ્થાનમાં ૬૩ બંધાય । પ્રમત્તને અંતે
 શોક, અરતિ, અસ્થિરદ્વિક-અસ્થિર અને અશુભનામ, અપજશ
 અને અસાતાવેદનીય ૫ છ પ્રકૃતિઓનો અંત થવાથી ૫ છ
 પ્રકૃતિ રહિત અપ્રમત્તગુણસ્થાનમાં આહારકદ્વિક સહિત ૫૮
 જો આયુષ્ય બંધાય તો ૫૯. બંધાય । અપૂર્વકરણગુણસ્થાનના
 કાલના સાત ભાગ કરવા, તેમાં પ્રથમસપ્તમભાગમાં દેવાયુષ્ય-
 રહિત ૫૮ બંધાય । પ્રથમસપ્તમભાગના અંતમાં નિદ્રાદ્વિકનો અંત
 થવાથી, બીજા, ત્રીજા, ચોથા, પાંચમા અને છઠ્ઠા સપ્તમભાગમાં
 ૫૬ બંધાય । છઠ્ઠા સપ્તમભાગને અંતે દેવદ્વિક, પાંચેંદ્રિયજાતિ,
 શુભવિહાયોગતિ, ત્રસનવ-ત્રસ, બાદર, પર્યાપ્ત, પ્રત્યેક, સ્થિર,
 શુભ, સુભગ, સુસ્વર અને આદેય, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ અને
 આહારક અંગોપાંગ, સમચતુરસ્ર, નિર્માણ, જિનનામ, વર્ણ-ગંધ-
 રસ-સ્પર્શનામ, અગુરુલઘુ, ઉપઘાત, પરાઘાત અને ઉચ્છ્વાસ
 ૫ ત્રીસ પ્રકૃતિઓનો અંત થવાથી સાતમા સપ્તમભાગમાં ૨૬
 બંધાય । સાતમા સપ્તમભાગના અંતે હાસ્ય, રતિ, કુત્સા અને
 મયનો વ્યવચ્છેદ થવાથી અનિવૃત્તિષાદરના પાંચ ભાગ છે
 તેના પ્રથમ ભાગમાં ૨૨ બંધાય । બીજા ભાગમાં પુરુષવેદરહિત
 ૨૧, ત્રીજે ભાગે અંતઃ-સંજ્વલન ક્રોધ વિના ૨૦, ચોથે ભાગે
 સંજ્વલન માન રહિત ૧૯, અને પાંચમે ભાગે સંજ્વલન માયા

રહિત ૧૮ નો બંધ હોય । ત્યારપછી લોભ જવાથી ૧૭ નો
 બંધ સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણસ્થાનકે હોય । હવે સૂક્ષ્મસંપરાયને અંતે
 દર્શનચતુષ્ક-ચક્ષુદર્શનાવરણ, અચક્ષુદર્શનાવરણ, અવધિદર્શ-
 નાવરણ, કેવલદર્શનાવરણ, મતિજ્ઞાનાવરણ, ભુતજ્ઞાનાવરણ,
 અવધિજ્ઞાનાવરણ, મનઃપર્યાયજ્ઞાનાવરણ, કેવલજ્ઞાનાવરણ, દાનાં-
 તરાય, લાભાંતરાય, ભોગાંતરાય, ઉપભોગાંતરાય, વીર્યાંતરાય,
 ઉચ્છગોત્ર અને જશનામકર્મ એ સોલ પ્રકૃતિનો અંત થવાથી
 ઉપશાંતમોહ, ક્ષીણમોહ અને સયોગી એ ત્રણ ગુણસ્થાને એક
 સાતાવેદનીયનો બંધ હોય, પછી સયોગી ગુણસ્થાનને અંતે
 સાતાવેદનીયના બંધનો અંત થાય છે. પછી આત્મા અબંધ
 રહે છે ।

હવે નરકગતિમાં બંધસ્વામિત્વ કહે છે—

૮૮. અનન્ત્યે નરકે સુરવૈક્રિયાહારકદ્વિકદેવાયુર્નરકસૂક્ષ્મ-
 વિકલત્રિકૈકેન્દ્રિયસ્થાવરાઽઽતપા ન ।

રત્નપ્રભા આદિ ત્રણ નરકમાં દેવદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક,
 આહારકદ્વિક, દેવાયુષ્ય, નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક,
 એકેન્દ્રિય, સ્થાવર અને આતપ એ ઓગણીસ પ્રકૃતિ વિના શેષ
 ૧૦૧ પ્રકૃતિ ઓછે બંધમાં હોય ।

૮૯. નરકોઽજિનો મિથ્યાત્વે ।

મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમાં જિનનામ વિના ૧૦૦ નો બંધ હોય ।

૯૦. અનપુંમિથ્યાત્વહુન્ડસેવાર્તઃ સાસ્વાદને ।

સાસ્વાદનગુણસ્થાનમાં નપુંસકવેદ, મિથ્યાત્વ, હુંડ અને સેવાર્ત એ વિના ૯૬ બંધમાં હોય ।

૯૧. અનન્તમધ્યાકૃતિસંહનનાઽશુભગમનીચસ્ત્રીદૌર્ભાગ્ય-
સ્થાનગૃદ્ધિત્રિકોદ્યોતતિર્યગ્દ્વિકતિર્યગ્નરાયુષ્કો [નરૌ-
દારિકદ્વિકઋષભો] મિથ્રે ।

મિથ્રગુણસ્થાનમાં અનંતાનુબંધિચતુષ્ક, ન્યગ્રોધ, સાદિ, વામન અને કુબ્જ એ ચાર સંસ્થાન, ઋષભનારાચ, નારાચ, અર્ધનારાચ અને કીલિકા એ ચાર સંઘયણ, અશુભવિહાયોગતિ, નીચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ, દૌર્ભાગ્ય, દુઃસ્વર, મનાદેય, નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલાપ્રચલા, થીળદ્ધિ, ઉદ્યોત, તિર્યંચદ્વિક તિર્યંચનું આયુષ્ક અને મનુષ્યનું આયુષ્ય એ છઠ્ઠીશ પ્રકૃતિ વિના ૭૦ બંધાય ।

૯૨. સજિનનરાયુષ્કોઽયતે ।

અવિરત સમ્યક્ત્વગુણસ્થાનમાં જિનનામ અને મનુષ્યાયુષ્ય સહિત ૯૨ પ્રકૃતિ બંધાય ।

૯૩. પક્ષાતો ન તીર્થમ્ ।

પંકપ્રભા આદિ ત્રણ નરકમાં તીર્થંકરનામનો બંધ ન હોય તેથી ત્યાં ઓછે ૧૦૦, મિથ્યાત્વે ૧૦૦, સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્રે ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૧, બંધમાં હોય ।

૯૪. માઘવત્યાં નરાયુઃ ।

સાતમી નરકમાં મનુષ્યાયુષ્યનો પણ બંધ ન હોય તેથી ત્યાં ઓછે ૯૯ બંધાય ।

૧૫. નરદ્વિકોચ્ચૌ મિથ્યાત્વે ।

મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમાં મનુષ્યદ્વિક અને ઉચ્ચગોત્ર એ ન બંધાય તેથી ગ્રણ વિના ૧૬ નો બંધ હોય ।

૧૬. તિર્યગાયુર્નપુંશ્ચતુષ્કં સાસ્વાદને ।

સાસ્વાદન ગુણસ્થાનમાં તિર્યંચનું આયુષ્ય અને નપુંચ-તુષ્ક-નપુંસકવેદ, મિથ્યાત્વમોહનીય, હુંડસંસ્થાન અને છેવટું સંઘયણ ન બંધાય તેથી એ પાંચ વિના ૧૧ બંધાય ।

૧૭. અનન્તચતુર્વિંશતિર્મિશ્રદ્વિકે સનરદ્વિકોચ્ચઃ ।

મિશ્ર અને અવિરતસમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનમાં અનંતાનુબંધિ આદિ ચોવીસ પ્રકૃતિ વિના-અનંતાનુબંધિચતુષ્ક, મધ્યમ-સંસ્થાન ૪, મધ્યમસંઘયણ ૪, અશુભજિહ્વાયોગતિ, નીચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ, દૌર્ભાગ્યત્રિક, થીળદ્વિત્રિક, ઉદ્યોત અને તિર્યંચદ્વિક વિના નરદ્વિક અને ઉચ્ચગોત્રસહિત ૭૦ પ્રકૃતિ બંધાય ।

હવે તિર્યંચગતિમાં બંધ કહે છે—

૧૮. તિરશ્ચિ પર્યાપ્તોઽનરકષોડશકઃ સાસ્વાદને ।

તિર્યંચગતિમાં પર્યાપ્તાતિર્યંચને (ઓષે અને મિથ્યાત્વે જિનનામ અને આહારકદ્વિક વિના ૧૧૭ નો બંધ હોય) સાસ્વા-દનમાં નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક; એકેન્દ્રિય, સ્થાવર, આતપ, નપુંસકવેદ, મિથ્યાત્વ, હુંડ અને છેવટું એ સોલ પ્રકૃતિ વિના ૧૦૧ પ્રકૃતિનો બંધ હોય ।

૧૧. અસુરાયુરનન્તૈકત્રિંશો મિશ્રે ।

મિશ્રે દેવાયુષ્ય અને અનંતાનુબંધી આદિ એકત્રીસ—અનંતાનુબંધી ૪, મધ્યમસંસ્થાન ૪, મધ્યમસંઘયણ ૪, અશુભવિહાયોગતિ, નીચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ, દુર્ભગત્રિક, થીળદ્વિત્રિક, ઉદ્યોતનામ, તિર્યંચદ્વિક, તિર્યંચાયુષ્ય, મનુષ્યાયુષ્ય, મનુષ્યદ્વિક, ઔદારિકદ્વિક અને વજ્રક્રષ્ણભનારાચ સંઘયણ એમ સત્રીશ વિના ૬૧ પ્રકૃતિ બંધાય ।

૧૦૦ સસુરાયુરયતે ।

અવિરતગુણસ્થાનમાં દેવાયુષ્ય સહિત ૭૦ પ્રકૃતિ બંધાય ।

૧૦૧ અદ્વિતીયકષાયો દેશે ।

દેશવિરતગુણસ્થાનમાં અપ્રત્યાઘ્યાનીય ચાર કષાય વિના ૬૬ પ્રકૃતિ બાંધે ।

૧૦૨ અપર્યાપ્તોઽર્જિનૈકાદશઃ ।

અપર્યાપ્તા તિર્યંચ અને મનુષ્ય, જિનનામ આદિ અગીયાર-જિનનામ, દેવદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક, આહારકદ્વિક, દેવાયુષ્ય અને નરકત્રિક એ અગીયાર પ્રકૃતિ વિના ૧૦૯ પ્રકૃતિ બાંધે ।

હવે દેવગતિને વિષે બંધ કહે છે—

૧૦૩. એકેન્દ્રિયત્રિકં કલ્પદ્વયે ।

નારકીની જેમ દેવતાને બંધ કહેવો પણ ઓછે અને મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમાં એકેન્દ્રિય, સ્થાવર અને આત્મ એ ત્રણ સહિત કહેવો. બે દેવલોકમાં એ જ બંધ કહેવો ।

૧૦૪. અનુદ્યોતચતુષ્કમાસહસ્રારાત્ ।

સહસ્રાર પછીના આનતવિગેરે દેવોમાં ઉદ્યોત, તિર્યંચદ્વિક અને તિર્યંચાયુષ્ય વિના બંધ કહેવો ।

હવે ઇન્દ્રિયમાર્ગણાને વિષે બંધ કહે છે—

૧૦૫. એકેન્દ્રિયપૃથ્વીકાયમ્બુવૃક્ષવિકલાઃ ।

એકેન્દ્રિય, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, વનસ્પતિકાય અને વિકલેન્દ્રિય (અપર્યાપ્ત તિર્યંચની જેમ) મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમાં ૧૦૯ બાંધે ।

૧૦૬. ન સૂક્ષ્મત્રયોદશઃ સાસ્વાદને ।

સાસ્વાદનગુણસ્થાનમાં સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક, એકેન્દ્રિય, સ્થાવર, આતપ, નપુંસકવેદ, મિથ્યાત્વ, હુંડ અને છેવટું એ તેર પ્રકૃતિ વિના ૯૬ બાંધે ।

૧૦૭. વાય્વગ્ન્યોર્જિનૈકાદશનરત્રિકોચ્ચાઃ ।

વાયુકાય અને અગ્નિકાય-જિનનામ, દેવદ્વિક, વૈકિયદ્વિક, આહારકદ્વિક, દેવાયુષ્ય, નરકત્રિક, મનુષ્યત્રિક અને ઉચ્ચગોત્ર એ પંદર પ્રકૃતિ વિના ૧૦૫ પ્રકૃતિ બાંધે । અને ગુણઠાણું એક જ મિથ્યાત્વ હોય । અર્હિ નિષેધ પાછલના સૂત્રથી આવે છે.

હવે યોગમાર્ગણામાં બંધ કહે છે—

૧૦૮. ઔદારિકમિશ્રે નાહારકષટ્કમ્ ।

ઔદારિકમિશ્રકાયયોગમાં ઓધે આહારકદ્વિક, દેવાયુષ્ય અને નરકત્રિક એ છ પ્રકૃતિ વિના ૧૧૪ હોય ।

૧૦૯. મિથ્યાત્વે જિનપશ્ચકમ્ ।

મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમાં જિનનામ, દેવદ્વિક અને વૈક્રિયદ્વિક
૫ પાંચ વિના ૧૦૯ બાંધે । નિષેધની અનુવૃત્તિ ચાલે છે ।

૧૧૦. સાસ્વાદને ઽતિર્યગ્નરાયુઃસૂક્ષ્મત્રયોદશકમ્ ।

સાસ્વાદનગુણસ્થાનમાં તિર્યંચાયુષ્ય, મનુષ્યાયુષ્ય, સૂક્ષ્મ-
ત્રયોદશ-સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક, પર્કેન્દ્રિય, સ્થાવર, આતપ,
નપુંસકવેદ, મિથ્યાત્વ, હુંડ અને છેવટું ૫ પંદર પ્રકૃતિ વિના
૯૪ બાંધે ।

૧૧૧. અનનન્તચતુર્વિંશતિરયતે જિનપશ્ચકમ્ ।

અવિરતગુણસ્થાનમાં અનંતાનુબંધિચતુષ્ક, મધ્યમસંસ્થાન
૪, મધ્યમસંઘયણ ૪, અશુભવિદ્યાયોગતિ, નીચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ,
દુર્ભગત્રિક, થીળદ્વિત્રિક, ઉદ્યોત અને તિર્યંચદ્વિક ૫ ચોવીશ
પ્રકૃતિ વિના અને જિનપંચક-જિનનામ, દેવદ્વિક અને વૈક્રિય-
દ્વિક ૫ પાંચ પ્રકૃતિ સહિત ૭૫ બાંધે ।

૧૧૨. સાતં સયોગિનિ ।

સયોગિ ગુણસ્થાને ૫૬ સાતાવેદનીય જ બાંધે ।

૧૧૩. ન તિર્યગ્નરાયુષી કાર્મણે ।

કાર્મણકાયયોગમાં તિર્યંચાયુષ્ય અને મનુષ્યાયુષ્ય સિવાય
ઔદારિકમિશ્રની જેમ બંધ જાણવો ।

૧૧૪. વૈક્રિયમિશ્રે ।

(વૈક્રિયકાયયોગમાં દેવતાની જેમ બંધ જાણવો) વૈક્રિય-

મિશ્રકાયયોગમાં તિર્યંચાયુષ્ય અને મનુષ્યાયુષ્ય વિના બંધ જાણવો ।

૧૧૫. ઔપશમિકસ્ય ન દેવમનુજયોરાયુરયતે ।

ઔપશમિકસસ્યક્ત્વમાં અચત્તે-અવિરતગુણસ્થાનમાં દેવ અને મનુષ્યના આયુષ્ય સિવાય બંધ જાણવો ।

૧૧૬. દેશાદૌ સુરસ્ય ।

દેશવિરત આદિ ગુણસ્થાનમાં દેવાયુષ્ય વિના બંધ જાણવો ।

૧૧૭. લેશ્યાત્રયે નાહારકમ્ ।

૧૧૮. તીર્થ મિથ્યાત્વે ।

પ્રથમ ત્રણ લેશ્યામાં ઓઘે આહારકત્રિક વિના ૧૧૮ પ્રકૃતિ બંધમાં હોય । મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમાં જિનનામ વિના ૧૧૭ બંધમાં હોય ।

૧૧૯. નરકનવકં તૈજસ્યામ્ ।

તેજોલેશ્યામાં નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક અને વિકલત્રિક એ ત્રણ વિના ૧૧૯ બંધમાં હોય ।

૧૨૦. દ્વાદશકં ચ પદ્માયામ્ ।

પદ્મલેશ્યામાં નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક, એકેન્દ્રિય, સ્થાવર અને ભ્રાતપ એ બાર વિના ૧૨૦ પ્રકૃતિ ઓઘે બંધમાં હોય ।

૧૨૧. ઉદ્યોતચતુષ્કમપિ શુક્લાયામ્ ।

શુક્લલેશ્યામાં નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક, એકે-

દ્રિય, સ્થાવર; આતપ, ઉદ્યોત, તિર્યચ્છદ્વિક અને તિર્યચાયુષ્ય
 ૫ સોલ વિના ૧૦૪ પ્રકૃતિ બંધમાં હોય ।

(બંધાધિકાર સમાપ્ત ।)

રૂઢે ૧૪ ગુણસ્થાનોમાં ઉદય કહે છે—

૧૨૨. ઉદયે સમ્યક્ત્વમિથ્રે અપિ ।

ઉદય પટલે અનુભવથી કર્મનુ ભોગવાવું. બંધમાં ઓઢે
 ૧૨૦ પ્રકૃતિઓ હોય છે. જ્યારે ઉદયમાં સમકિતમોહનીય અને
 મિથ્રમોહનીય ૫ ઢે પ્રકૃતિઓ ૫ળ હોય છે. ૫થી ઉદયમાં
 ઓઢે ૧૨૨ હોય છે.

૧૨૩. ૧અજિનાહારકદ્વિકમિથ્રસમ્યક્ત્વોઽ^૧ સૂક્ષ્મત્રિકાતપ-
 મિથ્યાત્વોઽનરકાનુપૂર્વી કોઽ^૩ નનન્તકષાયસ્થાવરૈક-
 વિકલાક્ષાનુપૂર્વીત્રિકઃ સમિથ્રોઽ^૪ મિથ્રઃ સસમ્યક્ત્વા-
 નુપૂર્વી ચતુષ્કોઽ^૫ પ્રત્યાખ્યાનનરતિર્યગાનુપૂર્વી વૈક્રિય-
 દ્વિકસુરનરકત્રિકદૌર્ભાગ્યાનાદેયદ્વિકોઽ^૬ તિર્યગ્ગત્યા-
 યુર્ની ચોદ્યોતપ્રત્યાખ્યાનાવરણસાહારકદ્વિકોઽ^૭ સ્ત્યા-
 નર્દ્વિત્રિકાહારકદ્વિકોઽ^૮ સમ્યક્ત્વાન્ત્યસંહનનત્રિકોઽ-
 હાસ્યષટ્કોઽ^૯ વેદસંજ્વલનત્રિકોઽ^{૧૦} લોભોઽ^{૧૧} નૃષ-
 કાઽન્ત્યેભદ્વિકોપાન્ત્યોઽનિદ્રાદ્વિકોઽન્ત્યોઽ^{૧૨} જ્ઞાના-
 ન્તરાયપશ્ચકદર્શનચતુષ્કઃ સજિનોઽ^{૧૩} નૌદારિકા-
 સ્થિરગમદ્વિકપ્રત્યેકત્રિકસંસ્થાનષટ્કાગુરુવર્ણચતુષ્ક-

નિર્માણતૈજસકાર્મણવજ્રદુઃસ્વરસુસ્વરસાતાઽસાતાન્યત-
રોઽન્યાન્ત-સુભગાદેયયશોઽન્યતરવેદનીયત્રસત્રિકપશ્વે-
ન્દ્રિયનરગત્યાયુર્જિનોચ્ચઃ ।

૧. મિથ્યાત્વગુણસ્થાને—જિનનામ, આહારકદ્વિક-આહારકશરીર અને આહારક અંગોપાંગ, મિશ્રમોહનીય અને સમકિત-મોહનીય ૫ પાંચ સિવાય ૧૧૭ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે ।

૨. સાસ્વાદનગુણસ્થાનમાં—સૂક્ષ્મત્રિક-સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત અને સાધારણ, આતપ, મિથ્યાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી સિવાય ૧૧૧ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૩. મિશ્રગુણસ્થાનમાં—અનંતાનુબંધિકષાય-ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, સ્થાવર, ઇન્દ્રિય, વિકલેન્દ્રિય-ચેદ્દ્રિય, તેજ્દ્રિય અને ચઢરિન્દ્રિય અને તિર્યંચાનુપૂર્વી મનુષ્યાનુપૂર્વી અને દેવાનુપૂર્વી ત્રણ આનુપૂર્વી રહિત અને મિશ્રમોહનીય સહિત ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૪. અવિરતગુણસ્થાનમાં—મિશ્રમોહનીયરહિત સમકિતમોહનીય અને ચાર આનુપૂર્વી સહિત ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૫. દેશવિરતગુણસ્થાનમાં—અપ્રત્યાઘ્યાનીય ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ૪, મનુષ્યાનુપૂર્વી, તિર્યંચાનુપૂર્વી, વૈક્રિયદ્વિક-વૈક્રિયશરીર અને વૈક્રિય અંગોપાંગ, દેવત્રિક-દેવગતિ, દેવાનુપૂર્વી અને દેવાયુષ્ય, નરકત્રિક-નરકગતિ, નરકાનુપૂર્વી અને નરકાયુષ્ય, દૌર્ભાગ્ય અને અનાદેયદ્વિક-અનાદેય અને અપયશ ૫ સત્તર વિના ૮૭ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૬. પ્રમત્તગુણસ્થાને—તિર્યંચગતિ, તિર્યંચાયુષ્ય, નીચગોત્ર,

ઉદ્યોત અને પ્રત્યાઝ્ઞાનાવરણ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ૪, ૫ આઠ રહિત અને આહારકદ્વિક-આહારકશરીર અને આહારક અંગોપાંગ સહિત ૮૧ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૭. અપ્રમત્તગુણસ્થાને-સ્ત્યાનદ્વિક-નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલા-પ્રચલા અને સ્ત્યાનદ્વિક અને આહારકદ્વિક-આહારકશરીર અને આહારક અંગોપાંગ ૫ પાંચ રહિત ૭૬ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૮. અપૂર્વકરણગુણસ્થાનમાં-સમ્યક્ત્વમો., મો., અંત્યસંહનન-ત્રિક-છેલ્લાં ત્રણ સંઘયણ-અર્ધનારાચ, કીલિકા અને છેવટું ૫ ચાર રહિત ૭૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૯. અનિવૃત્તિવાદરગુણસ્થાનમાં-હાસ્યાદિ છ રહિત ૬૬ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૧૦. સૂક્ષ્મસંપરાયગુણસ્થાને-ત્રણ વેદ-સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસકવેદ, સંઝવલન ક્રોધ, માન અને માયા ૫ છ સિવાય ૬૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૧૧. ઉપશાંતમોહગુણસ્થાને-લોભ રહિત ૫૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૧૨. ક્ષીણમોહગુણસ્થાનમાં-છેલ્લા સમયની પહેલા સમયમાં ઋષભનારાચદ્વિક-ઋષભનારાચ અને નારાચસંઘયણ રહિત ૫૭ પ્રકૃતિઓ અને છેલ્લા સમયમાં નિદ્રાદ્વિક-નિદ્રા, પ્રચલા રહિત ૫૫ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૧૩. સયોગિકેવલિગુણસ્થાને-જ્ઞાનાવરણીય ૫, અંતરાય ૫, અને દર્શનાવરણીય ૪, ૫ ચૌદ રહિત અને જિનનામ સહિત ૪૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

૧૪. અંત્ય-અયોગિકેવલિગુણસ્થાનમાં-ઔદારિકદ્વિક, ઔદારિકશરીર અને ઔદારિક અંગોપાંગ, અસ્થિરદ્વિક-અસ્થિર અને અશુભ, ગમ-વિહાયોગતિ-દ્વિક-શુભવિહાયોગતિ અને અશુભ-વિહાયોગતિ, પ્રત્યેકત્રિક-પ્રત્યેક, સ્થિર અને શુભ, સંસ્થાન ૬, અગુરુલઘુચતુષ્ક-અગુરુલઘુ, ઉપઘાત, પરાઘાત અને ઉચ્છ્વાસ, વર્ણચતુષ્ક-વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ, નિર્માણનામ, તૈજસશરીર, કાર્મણશરીર, વજ્રઋષભનારાચસંઘયણ, દુઃસ્વરનામ, સુસ્વરનામ, સાતાવેદનીય અને અસાતાવેદનીય, ૫ વેમાંની ૬, ૫મ ત્રીશ રહિત ૧૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ।

અન્ત્યાન્ત-અયોગિગુણસ્થાનના હેલ્લા સમયે સુભગનામ, આદેયનામ, યશનામ, વેમાંથી ૬ વેદનીય, ત્રસત્રિક-ત્રસ, શાદર અને પર્યાપ્ત, પંચેન્દ્રિયજાતિ, મનુષ્યગતિ, મનુષ્યાયુષ્ય, જિનનામ અને ઉચ્ચગોત્ર ૫ વાર પ્રકૃતિનો અંત થાય છે ।

ઉદયાધિકાર સમાપ્ત

ઉદીરણા

૧૨૪. નોદીરણાઽયોગિનિ ।

૧૨૫. આઽપ્રમત્તાદ્ વેદનીયદ્વિકાઽસ્યુષામ્ ।

અયોગિકેવલિગુણસ્થાનમાં ઉદીરણા ન હોય ।

ઉદીરણા પટલે ઉદયમાં નહિ આવેલા કર્મપુદ્ગલને ઉદયમાં આણવા । અપ્રમત્ત આદિ સાત ગુણસ્થાનોમાં વેદનીયદ્વિક-સાતાવેદનીય અને અસાતાવેદનીય અને મનુષ્યાયુષ્ય

પ ત્રણ પ્રકૃતિઓ કરીને ન્યૂન જાણવી. કારણ કે-પ સાત ગુણસ્થાનમાં પ ત્રણ પ્રકૃતિઓની ઉદ્દીરણા ન હોય ।

ઉદ્દીરણાધિકાર સમાપ્ત

સત્તા

૧૨૬. સત્તા આ ઉપશાન્તાત્ સર્વાસામ્ ।

સત્તા પટલે કમોર્ની વિદ્યમાનતા । મિથ્યાદૃષ્ટિ ગુણ-સ્થાનથી માંડી ઉપશાંતમોહ ગુણસ્થાન સુધી સર્વ પ્રકૃતિઓની (૧૪૮) સત્તા હોય છે ।

૧૨૭. વિજિનૌ દ્વિતીયતૃતીયૌ ।

પ્રથમ ગુણસ્થાને ૧૪૮ ની સત્તા. બીજે અને ત્રીજે ગુણ-સ્થાને જિનનામ વિના ૧૪૭ ની સત્તા હોય છે ।

૧૨૮. અદર્શનત્રિકાનન્તાઽનરાયુષ્કોઽનિવૃત્તિઃ ક્ષપકોઽ-
યતાત્ ।

ક્ષાયિકસમક્રિતીને અયત-અવિરતગુણસ્થાનથી માંડી અનિવૃત્તિ-વાદર ગુણસ્થાનના પ્રથમ ભાગ સુધી દર્શનત્રિક-સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય અને મિથ્યાત્વમોહનીય, અનંતાનુબંધિકષાય ૪, અને અનર-મનુષ્ય સિવાય ત્રણ આયુષ્ય પ ૧૦ રહિત ૧૩૮ ની સત્તા હોય ।

૧૨૯. અસ્થાવરતિર્યગ્નરકાતપદ્વિકસ્ત્યાનગૃદ્ધિત્રિકૈકવિકલા-
ક્ષસાધારણદ્વિતીયોઽપ્રત્યાખ્યાનપ્રત્યાખ્યાનાવરણતૃતીયઃ

ક્રમાન્નપુંસકસ્ત્રીહાસ્યષટ્કપુંસ્તુર્યક્રોધમદમાયાશ્વયોઽલો-
 भान्त्यद्वितीयोऽनिद्राद्विकान्त्योऽज्ञानान्तरायदर्शना -
 ऽदेवगमगन्धद्विकस्पर्शाष्टकवर्णरसतनुबन्धनसङ्घात-
 नपञ्चकनिर्माणसंहननसंस्थानास्थिरषट्कागुरुलघुचतु-
 ष्कापर्याप्तप्रत्येकोपाङ्गત્રિકસુસ્વરનીચાન્યતરવેદની-
 यान्त्यः ।

અનિવૃત્તિના બીજા ભાગમાં-સ્થાવરદ્વિક-સ્થાવર અને સૂક્ષ્મ; તિર્યંચદ્વિક-તિર્યંચગતિ અને તિર્યંચાનુપૂર્વી, નરકદ્વિક-નરકગતિ અને નરકાનુપૂર્વી, આતપદ્વિક-આતપ અને ઉદ્યોત, સ્ત્યાનદ્વિત્રિક, એકેન્દ્રિય, વિકલેન્દ્રિય અને સાધારણ ૫ સોલ પ્રકૃતિ રહિત ૧૨૨ ની સત્તા હોય । ત્રીજા ભાગમાં-અપ્રત્યા-રુચ્યાનીયકષાય ૪ અને પ્રત્યારુચ્યાનાવરણકષાય ૪ ૫ આઠ રહિત ૧૧૪ ની સત્તા । ચોથા ભાગમાં નપુંસકવેદ રહિત ૧૧૩ ની સત્તા । પાંચમા ભાગમાં-સ્ત્રીવેદરહિત ૧૧૨ની સત્તા । છઠ્ઠા ભાગમાં હાસ્યાદિ છ રહિત ૧૦૬ ની સત્તા । સાતમા ભાગમાં-પુરુષવેદ રહિત ૧૦૫ ની સત્તા । આઠમા ભાગમાં-સંજ્વલન ક્રોધ રહિત ૧૦૪ ની સત્તા । નવમા ભાગમાં-સંજ્વલન મદ-માનરહિત ૧૦૩ ની સત્તા । સૂક્ષ્મસંવરાય ગુણસ્થાનમાં માયારહિત ૧૦૨ ની સત્તા । ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનના અંત્ય-દ્વિતીય-છેલ્લા સમયની પહેલા સમયમાં લોભ રહિત ૧૦૧ ની સત્તા । અંત્ય-છેલ્લા સમયે નિદ્રાદ્વિક-નિદ્રા અને પ્રચલા રહિત ૯૯ ની સત્તા । સયોગિકેવલિગુણસ્થાને-જ્ઞાનાવરણીય ૫, અંતરાય ૫ અને દર્શનાવરણીય ૪ ૫ ૧૪ પ્રકૃતિ રહિત ૮૫ ની

સત્તા । અંત્ય-પ્રયોગિકેવલિગુણસ્થાનના છેલ્લા સમયમાં દેવ-
દ્વિક-દેવગતિ અને દેવાનુપૂર્વી, ગમ વિહાયોગતિ-દ્વિક-શુભવિહા-
યોગતિ અને અશુભવિહાયોગતિ, ગંધદ્વિક-સુરભિગંધ અને દુરભિ-
ગંધ, સ્પર્શાષ્ટક-ગુરુ, લઘુ, મૃદુ, કર્કશ, શીત, ઉષ્ણ, સ્નિગ્ધ અને રુક્ષ,
વર્ણનામ ૫-કૃષ્ણ, લીલો, લાલ, પીલો અને શુક્લ, રસનામ ૫-
તીક્ષ્ણ, કઢવો, તુરો, સ્વારો અને મીઠો, શરીર ૫, બંધન ૫,
સંઘાતન ૫, નિર્માણનામ, સંઘયણ ૬, સંસ્થાન ૬, અસ્થિરષટ્ક-
અસ્થિર, અશુભ, દુર્ભગ, દુઃસ્વર, અનાદેય અને અપયશ, અગુ-
રુલઘુચતુષ્ક-અગુરુલઘુ, ઉપધાન, પરાધાત અને ઉચ્છ્વાસ,
અપર્યાપ્તનામ, પ્રત્યેકત્રિક-પ્રત્યેક, સ્થિર અને શુભ, ઉપાંગત્રિક
ઔદારિક ઉપાંગ; વૈક્રિય ઉપાંગ અને આહારક ઉપાંગ,
સુસ્વરનામ, નીચગોત્ર અને અન્યતર-સાતાવેદનીય અને અસા-
તાવેદનીય ૫ બેમાંથી ૫૬, પંચ ૭૨ પ્રકૃતિરહિત ૧૩ ની
સત્તા હોય ।

૧૩૦. અન્ત્યાન્ત્યે છેદઃ ।

અયોગિકેવલિગુણસ્થાનના છેલ્લા સમયે ૧૩ પ્રકૃતિનો
છેદ થાય છે ।

સત્તાધિકાર સમાપ્ત

(ભાવતદ્ભેદાઃ) ભાવનું વર્ણન—

૧૩૧. ઉપશમશ્ચયમિશ્રોદયપરિણામસંયોગજા દ્વિનવાષ્ટા-
દશૈકવિંશતિત્રિષઙ્વિંશતિભેદાઃ ।

ઔપશમિક, ક્ષાયિક, મિશ્ર-ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક, પારિણામિક અને સંયોગજ-સાંનિપાતિક એ છ ભાવ છે. એના (અનુક્રમે) ત્રે, નવ, અઠાર, એકવીશ, ત્રણ અને છઠ્ઠીશ ભેદો છે ।

૧૩૨. સમ્યક્ત્વચારિત્રે ।

ઔપશમિકભાવમાં ઉપશમસમ્યક્ત્વ અને ઉપશમચારિત્ર એ બે ભેદ હોય છે ।

૧૩૩. કેવલજ્ઞાનદર્શનદાનલાભભોગોપભોગવીર્યાણિ ચ ।

ક્ષાયિકભાવમાં-કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, દાનલબ્ધિ, લાભલબ્ધિ, ભોગલબ્ધિ, ઉપભોગલબ્ધિ, વીર્યલબ્ધિ અને ચશબ્દથી ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ અને ક્ષાયિકચારિત્ર એમ નવ ભેદ જાણવા ।

૧૩૪. સશેષોપયોગદેશાનિ ।

ક્ષાયોપશમિકભાવમાં-શેષોપયોગ-બાકીના દશ ઉપયોગ-મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યાયજ્ઞાન, ચક્ષુદર્શન, અવધિદર્શન, મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિભંગજ્ઞાન, દેશવિરતિ સહિત દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ-દાનલબ્ધિ, લાભલબ્ધિ, ભોગલબ્ધિ, ઉપભોગલબ્ધિ અને વીર્યલબ્ધિ, સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ અઠાર ભેદ જાણવા ।

૧૩૫. ગતિવેદકષાયલેશ્યામિથ્યાત્વાઽજ્ઞાનાસંયતાસિદ્ધત્વાનિ ।

ઔદયિક ભાવમાં-ગતિ ૪-નરકગતિ, તિર્યંચગતિ, મનુષ્યગતિ, દેવગતિ, વેદ ૩-છીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસકવેદ, કષાય ૪-ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, લેશ્યા ૬-કૃષ્ણ, નીલ,

કાપોત, તેજો, પગ્ન અને શુક્લલેશ્યા, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, અસંયતત્વ અને અસિદ્ધત્વ એમ ૨૧ મેદ જાણવા ।

૧૩૬. જીવભવ્યાભવ્યત્વાનિ ।

પારિણામિક ભાવમાં-જીવત્વ, ભવ્યત્વ અને અભવ્યત્વ એમ ત્રણ મેદ જાણવા ।

૧૩૭. ચતુર્ગતિષુ પરિણામોદયજાઃ સોપશમક્ષયમિશ્રાઃ
કેવલિનિ ચ સક્ષયજાઃ ।

ચારે ગતિમાં ઔપશમિકભાવ, ક્ષાયિકભાવ અને ક્ષાયો-પશમિકભાવ સહિત પારિણામિક અને ઔદયિક ભાવ હોય અને કેવલિને વિષે ક્ષાયિકભાવ સહિત પારિણામિક અને ઔદયિકભાવ હોય ।

૧૩૮. ક્ષયપરિણામજૌ સિદ્ધે ।

સિદ્ધભગવંતને વિષે ક્ષાયિક અને પારિણામિક બે જ ભાવ હોય ।

૧૩૯. ઉપશમશ્રેણૌ પશ્ચજઃ ।

ઉપશમશ્રેણિમાં પાંચ સંજોગીભાવ હોય ।

૧૪૦. ધર્માઽધર્માઽકાશકાલાઃ પારિણામિકે ।

ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશસ્તિકાય અને કાલ એ ચાર પારિણામિકભાવમાં હોય ।

૧૪૧. પુદ્ગલા ઔદયિકે ચ ।

સ્કંધપુદ્ગલો ઔદયિકભાવ અને પારિણામિકભાવમાં હોય ।

(સંખ્યાતાદિમેદઃ) હવે સંખ્યાતાદિનું સ્વરૂપ કહે છે-

૧૪૨. દ્વિતઃ સંખ્યા ।

સંખ્યાતુ એક હોય છે । અસંખ્યાતના ત્રણ મેદ-પરીત્ત અસંખ્યાત, યુક્ત અસંખ્યાત અને અસંખ્યાત અસંખ્યાત । એવી રીતે અનંતના ત્રણ મેદ-પરીત્ત અનંત, યુક્ત અનંત અને અનંતાનંત । એમ સાત મેદ થયા । દરેક જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ મેદે હોય, તેથી સાતને ત્રણ ગુણતાં એક-વીશ મેદ હોય । તેમાં જઘન્ય સંખ્યાતુ બે જ હોય, કારણ-એકની સંખ્યા હોય નહીં, બેથી જ સંખ્યા હોય । ત્રણ ચાર પાંચ વિગેરે યાવત્ ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ આવે ત્યાં સુધી મધ્યમ સંખ્યાતુ જાણવું ।

હવે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ કહે છે—

૧૪૩. યોજનસહસ્રોદ્વિધાઃ સશિખવેદિકાન્તાઃ શતસહસ્રયોજનાયામા વૃત્તાઃ પલ્યાઃ શલાકાપ્રતિશલાકા-મહાશલાકા અનવસ્થિત આદૌ તત્સર્પપાવગાદમાનઃ પરતઃ પ્રતિક્ષેપં શલાકાદૌ સર્પપક્ષેપઃ ।

એક હજાર યોજન ડંડા લાખયોજન પહેલા, ગોલ વેદિકાના અંત સુધી શિખા સહિત સરસવે કરી ભરેલા ચાર પાલા કલ્પવા । પ્રથમ અનવસ્થિત નામે, બીજો શલાકા નામે, ત્રીજો પ્રતિશલાકા નામે અને ચોથો મહાશલાકા નામે । ત્યાં પહેલો પાલો સરસવે કરી શિખા સહિત ભરીય । પછી તે ભરેલ અનવસ્થિત પાલો ઉપાડીને તેમાંથી એકેક સરસવ દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે

નાંચીપ. નાંચતાં પાલો જ્યારે ખાલી થાય ત્યારે જ્યાં પાલો
 ખાલી થયો તે દ્વીપ અથવા સમુદ્ર જેવડો પાલો કલ્પીય તે
 વલી સરસવે ભરીય । પછી તે પાલાને ઉપાડીને દ્વીપ-સમુદ્રમાં
 એકેક સરસવ નાંચતાં પૂર્વની પેટે ખાલી થાય ત્યારે એક
 સરસવનો દાળો શલાકા પાલામાં નાંચીય । વલી તે જ્યાં
 ખાલી થયો તે દ્વીપ અથવા સમુદ્ર જેવડો પાલો કલ્પીય ।
 એમ પહેલા (અનવસ્થિત) પાલા જેમ જેમ ખાલી થતા જાય
 તેમ તેમ શલાકા પાલામાં એકેક સરસવ નાંચતા જઈય અને
 તે તે દ્વીપ-સમુદ્ર જેવડા પાલા કલ્પતા જઈય એમ વારંવાર
 કરીય. એમ કરતાં જ્યારે શલાકા પાલો ભરાય ત્યારે પૂર્વની
 જેમ શલાકા પાલો ઉપાડીને ત્યાંથી આગલના દ્વીપ-સમુદ્રમાં
 એકેક સરસવ મૂકીય । એમ કરતાં શલાકા પાલો ખાલી થાય
 ત્યારે ત્રીજા પ્રતિશલાકા પાલામાં એક સરસવ મૂકીય ।
 વલી ત્યાં અનવસ્થિતપાલો કલ્પીય । એવી જ રીતે પહેલા
 અનવસ્થિત પાલાય કરી બીજો શલાકા પાલો ભરીય, તે
 શલાકા પાલે કરી ત્રીજો પ્રતિશલાકા પાલો ભરીય અને
 પ્રતિશલાકા પાલે કરીને ચોથો મહાશલાકા પાલો ભરીય ।
 તે મહાશલાકા ભર્યા પછી પ્રતિશલાકા ભરીય તે પછી શલાકા
 ભરીય અને તે ત્રણે જ્યાં ભરાઈ રહ્યા તે દ્વીપ-સમુદ્ર જેવડો
 અનવસ્થિત પાલો કલ્પીય તેને સરસવે ભરીય પટલે ચાર પાલા
 પૂર્ણ ભરાય ।

૧૪૪. પૂર્ણચતુષ્કે રૂપોના શિપ્તયુતાઃ પરા સદ્વ્યા
 સરૂપં જઘન્યં પરીત્તાઽસદ્વ્યમ્ ।

જ્યારે ૪ પાલા ભરાય ત્યારે એક જગ્યાએ ખાલી કરવા

અને જે જે દ્વીપ-સમુદ્રમાં નાંખ્યા હતા તે પણ આમાં ઉમેરવા, હવે એ રાશિ એકરૂપ ઝૂળ કરવાથી ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ આવે, અને એ એકરૂપ ઉમેરતાં જઘન્ય પરીત્ત અસંખ્યાતુ આવે ।

૧૪૫. અભ્યાસે યુક્તમ્ ।

જઘન્ય પરીત્ત અસંખ્યાતને અભ્યાસ કરતાં જઘન્ય યુક્ત અસંખ્યાતુ આવે ।

૧૪૬. પુનઃ પુનઃ સ્વયુતાસંખ્યપરીત્તયુક્તસ્વયુતાનન્તમ્ ।

જઘન્ય યુક્ત અસંખ્યાતનો અભ્યાસ કરતાં જઘન્ય અસંખ્યાતાસંખ્યાત આવે, વલી જઘન્ય અસંખ્યાત-અસંખ્યાતનો અભ્યાસ કરતાં જઘન્ય પરીત્ત અનંત આવે, વલી જઘન્ય પરીત્ત અનંતનો અભ્યાસ કરતાં જઘન્ય યુક્ત અનંત આવે, વલી જઘન્ય યુક્ત અનંતનો અભ્યાસ કરતાં જઘન્ય અનંતાનંત આવે ।

૧૪૭. સર્વત્ર રૂપોનં પશ્ચિમં પરમ્ ।

બધામાં એકરૂપ ઓછું કરીએ ત્યારે પાછલતું ઉત્કૃષ્ટ થાય ।

૧૪૮. મધ્યે મધ્યમમ્ ।

વચમાં મધ્યમ જાણવું ।

૧૪૯. નાનન્તાનન્તમુત્કૃષ્ટમ્ ।

ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંત નથી ।

૧૫૦. કેચિત્તુ યુક્તેઽસંખ્યે વર્ગિતે સપ્તમં, ત્રિવર્ગિતે દશક્ષેપે લોકાકાશધર્માધર્મૈર્જીવપ્રદેશસ્થિતિબન્ધા-

ઽધ્યવસાયાનુભાગયોગભાગોત્સર્પિણી-તત્સમયપ્રત્યેક- નિગોદક્ષેપે ત્રિવર્ગે આધાનન્તમ્ ।

કેટલાક આચાર્ય કહે છે-ચોથું યુક્ત અસંખ્યાતને એક વાર વર્ગ કરીએ ત્યારે સાતમું જઘન્ય અસંખ્યાત-અસંખ્યાત થાય । વલી તે સાતમાને ત્રણ વાર વર્ગ કરીએ પછી તેમાં લોકાકાશના પ્રદેશો, ઘર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો, અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો, એકજીવના પ્રદેશો, સ્થિતિબંધના અધ્યવસાયસ્થાનો, અનુભાગ-રસ બંધના અધ્યવસાયસ્થાનો, યોગના અવિભાજ્ય ભાગો, ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણીના સમયો, પ્રત્યેક શરીરવાલા જીવો અને નિગોદો. એ દશનો ક્ષેપ કરીએ પછી તે રાશિને ત્રણ વખત વર્ગ કરીએ ત્યારે આધાનન્ત-જઘન્ય પરીત્ત અનંતુ થાય ।

૧૫૧. અભ્યાસે તુર્ય ત્રિવર્ગિતે સપ્તમં ચ ।

ત્રિવર્ગિતે સિદ્ધનિગોદતરુકાલપરમાખ્વલોકાકાશે
ક્ષિપ્તે ત્રિવર્ગે કેવલદ્વિકે પરમ્ ।

જઘન્ય પરીત્ત અનંતનો અભ્યાસ કરીએ ત્યારે ચોથું જઘન્ય યુક્ત અનંતુ થાય, વલી તે જઘન્ય યુક્ત અનંતનો ત્રણ વાર વર્ગ કરીએ ત્યારે સાતમું જઘન્ય અનંતાનંત થાય. વલી જઘન્ય અનંતાનંતનો ત્રણ વાર વર્ગ કરીએ પછી તેમાં સિદ્ધના જીવો, નિગોદના જીવો, તરુ-વનસ્પતિના જીવો, કાલ-ત્રણ કાલના સમયો, પુદ્ગલના પરમાણુઓ અને અલોકાકાશના પ્રદેશો નાંખીએ પછી એ રાશિનો ત્રણ વખત વર્ગ કરીને કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનના પર્યાયો ઉમેરીએ ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંત થાય ।

હવે ધ્રુવબંધિ પ્રકૃતિ કહે છે —

(ધ્રુવબન્ધઃ)

૧૫૨. આવરણચતુર્દશકમિથ્યાત્વકષાયભયકુત્સાવર્ણચતુ-
ષ્કાગુરુલઘુતૈજસકાર્મણનિર્માણોપઘાતાન્તરાયાણાં ધ્રુવં
બન્ધઃ ।

પોતાનો હેતુ હોય ત્યારે જે પ્રકૃતિ અવશ્ય બંધાય તે ધ્રુવ-
બંધી અને જે અવશ્ય ન બંધાય તે અધ્રુવબંધી. તેમાં ધ્રુવબંધી ૪૭
પ્રકૃતિઓ છે. તે આ પ્રમાણે—આવરણચતુર્દશક-જ્ઞાનાવરણીય ૫,
દર્શનાવરણીય ૯, મિથ્યાત્વમોહનીય, કષાય ૧૬, ભયમોહનીય,
દુર્ગંછામોહનીય, વર્ણચતુષ્ક, અગુરુલઘુ, તૈજસ, કાર્મણ, નિર્માણ,
ઉપઘાત અને અંતરાય ૫ એ ૪૭ પ્રકૃતિઓનો ધ્રુવબંધ જાણવો
બાકીની પ્રકૃતિઓ અધ્રુવબંધી જાણવી.

હવે ધ્રુવોદયી પ્રકૃતિ કહે છે—

૧૫૩. જ્ઞાનચતુર્દષ્ટ્યાવરણમિથ્યાત્વનિર્માણસ્થિરાસ્થિર-
શુભાશુભતૈજસકાર્મણાગુરુલઘુવર્ણચતુષ્કાન્તરાયાણા-
મુદયઃ ।

પોતાના ઉદયવ્યુચ્છેદકાલ સુધી જે પ્રકૃતિનો સતત
ઉદય હોય તે ધ્રુવોદયી, અને જે પ્રકૃતિનો ઉદયવ્યુચ્છેદ પામ્યો
હોય છતાં દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર આદિ ભાવને પામી ફરી ઉદયમાં આવે
તે અધ્રુવોદયી જાણવી. તેમાં ધ્રુવોદયી સત્તાવીસ તે આ પ્રમાણે—
જ્ઞાનાવરણીય ૫, દર્શનાવરણીય ૪, મિથ્યાત્વ, નિર્માણ, સ્થિર,

અસ્થિર, શુભ, અશુભ, તૈજસ, કાર્મણ, અગુરુલઘુ, વર્ણચતુષ્ક ૪, અને અંતરાય ૫, એ સત્તાવીસનો ધ્રુવ ઉદય હોય છે. બાકીની પ્રકૃતિઓ અધ્રુવોદયી જાણવી.

હવે અધ્રુવસત્તા પ્રકૃતિ કહે છે—

૧૫૪. સમ્યક્ત્વમિશ્રનરદ્વિકજિનાયુર્વૈક્રિયૈકાદશાહારક-
સપ્તકોચ્ચમધ્રવમ્ ।

અનાદિ મિથ્યાત્વી જીવને જે નિરંતર સત્તાપ હોય જ તે ધ્રુવસત્તા, અને જે કોઈ વાર સત્તાપ હોય કોઈ વાર સત્તાપ ન હોય તે અધ્રુવસત્તા. તેમાં અધ્રુવસત્તા અઠાવીસ. તે આ પ્રમાણે-સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય, મનુષ્યદ્વિક, જિનનામ; આયુષ્ય ૪, વૈક્રિય એકાદશ, આહારકસપ્તક અને ઉચ્છગોત્ર, એ અઠાવીસ અધ્રુવસત્તા, બાકીની પ્રકૃતિઓ ધ્રુવસત્તા જાણવી.

ગુણસ્થાનમાં ધ્રુવસત્તા કહે છે—

૧૫૫. ધ્રુવં ત્રિગુણે મિથ્યાત્વં, સાસ્વાદને ચાનન્તાઃ
સમ્યક્ત્વં મિશ્રં મિશ્રે ચ ।

આહારકતીર્થયોર્ન મિથ્યાત્વમ્ ।

પહેલા ત્રણ ગુણઠાણાને વિષે મિથ્યાત્વ નિયમા હોય અને સાસ્વાદનમાં અનંતાનુબંધિકષાય ૪ સમ્યક્ત્વમોહનીય નિયમા હોય અને મિશ્રમોહનીય નિશ્ચયે હોય, અને મિશ્રગુણ-સ્થાનકે મિશ્રમોહનીય નિયમા હોય.

‘આહારકનામ અને તીર્થકરનામકર્મની સત્તામાં મિથ્યાત્વ ન હોય.’

હવે ઘાતી પ્રકૃતિને કહે છે—

૧૫૬. કેવલદ્વિકાવરણનિદ્રાપશ્ચકાઽઽઘકષાયદ્વાદશકમિથ્યા-
ત્વાનિ સર્વથા શેષાવરણસંજ્વલનનોકષાયાન્તરાયા
દેશતથ્ચ ઘાતિન્યઃ ।

પોતાના જ્ઞાનાદિગુણને સર્વથા હળે તે સર્વઘાતી અને
કાંઈક હળે તે દેશઘાતી. તેમાં કેવલદ્વિકાવરણ-કેવલજ્ઞાનાવરણ,
કેવલદર્શનાવરણ, નિદ્રાપંચક, પહેલા બાર કષાય અને મિથ્યા-
ત્વ ૫ વીસ પ્રકૃતિ સર્વઘાતી અને શેષાવરણ-મત્યાદિ ચાર
જ્ઞાનાવરણીય અને ત્રણ દર્શનાવરણીય, સંજ્વલન કષાય ૪,
નોકષાય ૧ અને અંતરાય ૫ ૫ પચ્ચીસ પ્રકૃતિ દેશઘાતી
હોય છે.

હવે પુણ્યપ્રકૃતિ કહે છે—

૧૫૭. સુરનરત્રિકોચસાતત્રસદશકતનૂપાઙ્ગવજ્રચતુરસ્રાનુ-
પઘાતાગુર્વાદિસપ્તકતિર્યગાયુર્વણચતુષ્કપશ્ચાક્ષશુભ-
ગમાઃ પુણ્યં (શેષાઃ) પાપે વિવર્ણચતુષ્કમ્ ।

દેવત્રિક, મનુષ્યત્રિક, ઉચ્ચગોત્ર, સાતાવેદનીય, ત્રસનો
દશકો, શરીર ૫, ઉપાંગ ૩, વજ્રક્રમભનારાચસંઘયણ, સમચતુ-

રક્તસંસ્થાન, ઉપઘાત સિદ્ધાય અગુરુલઘુ આદિ સાત-અગુરુલઘુ, પરાઘાત, ઉચ્છ્વાસ, ભાતપનામ, ઉદ્યોતનામ, તીર્થકરનામ અને નિર્માણનામ, તિર્યંચાયુષ્ય, વર્ણ આદિ ચાર, પંચેન્દ્રિયજાતિ અને શુભવિહાયોગતિ ૫ ૪૨ પુણ્યપ્રકૃતિઓ છે.

બાકીની ૭૮ અને અશુભવર્ણાદિ ૪ ૫મ ૮૨ પાપપ્રકૃતિઓ છે.

હવે અપરાવર્તમાન પ્રકૃતિને કહે છે—

૧૫૮. ઉચ્છ્વાસપરાઘાતજિનનામધ્રુવબંધનવકચતુર્દષ્ટિજ્ઞાના-
વરણવિઘ્નભયકુત્સામિથ્યાત્વાન્યપરાવર્તાઃ ।

જે બીજી પ્રકૃતિનો બંધ અથવા ઉદય નિવારીને પોતાનો બંધ તથા ઉદય દેખાડે તે પરાવર્તમાન અને જે પરનો બંધ તથા ઉદય વાર્યા વિના જ પોતાનો બંધ-ઉદય દેખાડે તે અપરાવર્તમાન. તેમાં અપરાવર્તમાન ૨૯ પ્રકૃતિઓ છે. તે આ પ્રમાણે-ઉચ્છ્વાસનામ, પરાઘાતનામ, જિનનામ, નામધ્રુવબંધનવક-વર્ણચતુષ્ક, તૈજસનામ, કાર્મણનામ, અગુરુલઘુનામ, નિર્માણ નામ અને ઉપઘાતનામ; દર્શનાવરણીય ૪, જ્ઞાનાવરણીય ૫, અંતરાય ૫, ભયમોહનીય, દુર્ગંછામોહનીય અને મિથ્યાત્વ ૫ ૨૯ પ્રકૃતિઓ અપરાવર્તમાન હોય છે. બાકીની પ્રકૃતિઓ પરાવર્તમાન જાણત્રી.

હવે ક્ષેત્રવિપાકી પ્રકૃતિને કહે છે—

૧૫૯. ક્ષેત્રે આનુપૂર્વ્યઃ ।

ક્ષેત્ર-આકાશ તેમાં જે પ્રકૃતિનો વિપાક-ઉદય હોય તે ક્ષેત્રવિપાકી તે ચાર છે. તે આ પ્રમાણે-નરકાનુપૂર્વી, તિર્યંચાનુપૂર્વી, મનુષ્યાનુપૂર્વી અને દેવાનુપૂર્વી.

હવે જીવવિપાકી પ્રકૃતિને કહે છે—

૧૬૦. ઘાતિગોત્રજિનત્રસેતરત્રિકસુભગેતરચતુષ્કોચ્છ્વાસ-
ગતિજાતિગમા જીવે ।

જીવમાં જ જે પ્રકૃતિનો વિપાક-ઉદય હોય તે જીવવિપાકી તે ૭૮ છે, તે આ પ્રમાણે-ઘાતી ૪૭, ગોત્રદ્વિક, જિનનામ, ત્રસત્રિક, સ્થાવરત્રિક, સુભગચતુષ્ક, દુર્ભગચતુષ્ક, શ્વાસોચ્છ્વાસ, ગતિ ૪, જાતિ ૫ અને ગમ-વિહાયોગતિ ૨ એ ૭૮ પ્રકૃતિઓ જીવવિપાકી છે.

હવે ભવવિપાકી પ્રકૃતિને કહે છે—

૧૬૧. ભવે આયુંષિ ।

ભવમાં જે પ્રકૃતિનો વિપાક-ઉદય હોય તે ભવવિપાકી તે ચાર છે. તે આ પ્રમાણે-નરકાયુષ્ય, તિર્યંચાયુષ્ય, મનુષ્યાયુષ્ય અને દેવાયુષ્ય.

હવે પુદ્ગલવિપાકી પ્રકૃતિને જણાવે છે—

૧૬૨. નામધ્રુવોદયદ્વાદશકતનૂપાઙ્ગાકૃતિસંહનનોપઘાતસાધારણેતરોદ્યોતાતપપરાઘાતાઃ પુદ્ગલે ।

પુદ્ગલમાં જે પ્રકૃતિનો વિપાક-ઉદય હોય તે પુદ્ગલ-વિપાકી તે ૩૬ છે. તે આ પ્રમાણે નામકર્મની ધ્રુવોદયી બાર પ્રકૃતિ, શરીર ૩, ઉપાંગ ૩, સંસ્થાન ૬, સંઘયણ ૬, ઉપઘાતનામ, સાધારણનામ, પ્રત્યેકનામ, ઉદ્યોત, આતપ અને પરાઘાત ૫ ૩૬ પ્રકૃતિઓ પુદ્ગલવિપાકી જાણવી.

હવે મૂલપ્રકૃતિના ભૂયસ્કારાદિબંધ જણાવે છે—

૧૬૩. અષ્ટસપ્તષડેકબન્ધે ત્રિત્રિચત્વારો ભૂયોઽલ્પાવસ્થિતાઃ ।

एकादि अधिक प्रकृतिनो बंध छते भूयस्कारनामनो बंध थाय, जेम-एक प्रकृतिने बांधतो होय अने पछी छ बांधे, छ बांधीने सात बांधे । एकादि प्रकृति वडे हीन बंध छते अल्पतर बंध थाय, जेम आठ प्रकृति बांध्या पछी सात बांधे अथवा सात बांध्या पछी छ बांधे । पूर्वे बांधतो होय तेटली ज प्रकृति ज्यां लगे बांधे ते अवस्थित बंध कहिए । सर्वथा अवंधक थइने फरी प्रकृति बांधवा मांडे त्यारे पहेले समये अवक्तव्य बंध कहिए । मूलप्रकृतिना आठ, सात, छ अने एक प्रकृतिना बंधस्थानमां त्रण भूयस्कार, त्रण अल्पतर अने चार अवस्थितबंध होय.

હવે ઉત્તરપ્રકૃતિના ભૂયસ્કારાદિબંધ જણાવે છે—

૧૬૪. દર્શે નવષટ્ચતુર્ણાં દ્વિદ્વિત્રિદ્વાઃ સાવક્તવ્યાઃ ।

દર્શે—દર્શનાવરણીયકર્મની ઉત્તરપ્રકૃતિના નવ, છ અને ચાર પ્રકૃતિના બંધસ્થાનમાં બે ભૂયસ્કાર, બે અલ્પતર, ત્રણ અવસ્થિત અને બે અવક્તવ્ય બંધ હોય છે.

૧૬૫. મોહે દ્વગ્નેકવિંશતિસપ્તત્રયધિકદશનવપશ્ચચતુસ્ત્રિદ્વગ્નેક-
સ્મિન્ નવાષ્ટદશદ્વિકાઃ ।

મોહનીયકર્મની ૨૬ પ્રકૃતિને વિષે બાવીસ, એકવીસ, સત્તર, તેર, નવ, પાંચ, ચાર, ત્રણ, બે અને એક એમ ૧૦ બંધસ્થાનક છે, તેમાં નવ ભૂયસ્કાર, આઠ અલ્પતર, દશ અવસ્થિત અને બે અવક્તવ્યબંધ હોય છે.

૧૬૬. નામ્નિ ત્રિપશ્ચષ્ઠનવાધિકવિંશતિત્રિંશત્સૈકૈકસ્મિન્
ષટ્સપ્તાષ્ટત્રયઃ, શેષેષ્વેકકમ્ ।

નામકર્મમાં ૨૩, ૨૫, ૨૬, ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧ અને ૧ બંધસ્થાનક હોય. તેમાં ભૂયસ્કાર ૬, અલ્પતર ૭, અવસ્થિત ૮ અને અવક્તવ્ય ૩ હોય બાકીના કર્મને વિષે એકેક બંધ-સ્થાન હોય.

— — —
સ્થિતિબંધ

હવે મૂલકર્મનો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબંધ કહે છે—

૧૬૭. સ્થિતિઃ ।

આયુષ્ત્રયત્રિંશત્ સાગરાઃ ।

ત્રિંશત્ કોટાકોટ્યઃ જ્ઞાનદર્શનઘનવેદ્યાન્તરાયાણામ્ ।

સપ્તતિર્મોહસ્ય ।

નામગોત્રયોર્વિંશતિઃ ।

૧. આયુષ્યની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ ૩૩ સાગરોપમની છે.

૨. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય અને અંતરાય-કર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ ૩૦ કોટાકોટી સાગરોપમની છે.

૩. મોહનીયકર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ ૭૦ કોટાકોટી સાગરો-પમની છે.

૪. નામ અને ગોત્રકર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ ૨૦ કોટાકોટી સાગરોપમની છે.

હવે મૂલકર્મનો જઘન્યસ્થિતિબંધ કહે છે—

૧૬૮. અપરાઽષ્ટૌ મુહૂર્ત્તાઃ ।

દ્વાદશ વેદ્યે ।

શેષે ભિન્નમ્ ।

નામ અને ગોત્રકર્મની જઘન્યસ્થિતિ ૮ મુહૂર્ત્તની છે.

વેદનીયકર્મની ૧૨ મુહૂર્ત્તની છે.

બાકીના કર્મની જઘન્યસ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત્તની છે.

હવે ઉત્તરમકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધ કહે છે—

૧૬૯. કષાયે વિઘ્નાવરણાસાતે સૂક્ષ્મવિકલત્રિકે આદ્ય-
સંસ્થાનસંહનનમૃદુલઘુસ્નિગ્ધોષ્ણસુરભિસિતમધુર-
સુભગયુચ્ચસુરદ્વિકસ્થિરષટ્કપુરુષરતિહાસ્યે ચત્વા-
રિંશત્ ત્રિંશદષ્ટાદશ દશ પરા ।

૧. કષાય ૧૬ માં તથા ૨. અંતરાય ૫, આવરણ-જ્ઞાનાવરણીય ૫ અને દર્શનાવરણીય ૯. અસાતાવેદનીયમાં તથા ૩. સૂક્ષ્મત્રિક-સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત અને સાધારણ, વિકલત્રિક-વેદંદ્રિય, તેદંદ્રિય અને ચરિંદ્રિયમાં તથા ૪. આદ્યસંસ્થાન, આદ્યસંઘયણ, મૃદુ, લઘુ, સ્નિગ્ધ, ઉષ્ણસ્પર્શ, સુરભિગંધ, સિત-શ્વેતવર્ણ, મધુરરસ; શુભવિહાયોગતિ, ઉચ્ચગોત્ર, દેવદ્વિક, સ્થિરષટ્ક-સ્થિર, શુભ, સુભગ, સુસ્વર, આદેય અને યશ નામ, પુરુષવેદ, રતિમોહનીય અને હાસ્યમોહનીયને વિષે અનુક્રમે ૪૦, ૩૦, ૧૮ અને ૧૦ કોડાકોડી સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ હોય.

૧૭૦. શેષાકારસંહનને વર્ણરસયોશ્ચ દ્વિદ્વચ્ચર્ધવૃદ્ધિઃ ।

વાકીના સંસ્થાન અને સંઘયણને વિષે તથા વર્ણ અને રસમાં બંધેની અને ઘઢી ઘઢી કોડાકોડી સાગરોપમની વૃદ્ધિ જાણવી તે આ પ્રમાણે—

૧. સમચતુરસ્રસંસ્થાન અને વજ્રક્રમનારાંચ સંઘયણની ૧૦ કોડાકોડી સાગરોપમ હોય.

બંધે કોડાકોડી સાગરોપમ વધારતા—

૨. ન્યગ્રોધસંસ્થાન અને ઋષભનારાચસંઘયણની ૧૨ કોં સાં
૩. સાદિસંસ્થાન અને નારાચસંઘયણની ૧૪ કોં સાં
૪. કુજસંસ્થાન અને અર્ધનારાચસંઘયણની ૧૬ કોં સાં
૫. વામનસંસ્થાન અને કીલિકાસંઘયણની ૧૮ કોં સાં
૬. હુંડકસંસ્થાન અને છેવટ્ટાસંઘયણની ૨૦ કોં સાં
૧. શ્વેતવર્ણ અને મધુરરસની ૧૦ કોડાકોડી સાગરોપમ.
અઢી કોડાકોડી સાગરોપમ વધારતાં—

૨. પીતવર્ણ અને આમ્લરસની ૧૨ $\frac{૧}{૨}$ કોડાકોડી સાગરોપમ,
૩. રક્તવર્ણ અને કપાયરસની ૧૫ કોડાકોડી સાગરોપમ,
૪. નીલવર્ણ અને કટુકરસની ૧૭ $\frac{૧}{૨}$ કોડાકોડી સાગરોપમ,
૫. કૃષ્ણવર્ણ અને તિક્તરસની ૨૦ કોડાકોડી સાગરો-
પમની હોય.

૧૭૧. મિથ્યાત્વે સપ્તતિઃ ।

મિથ્યાત્વમાં ૭૦ કોડાકોડ સાગરોપમ હોય.

૧૭૨. નરદ્વિક્ષીસાતે પચ્ચદશ ।

મનુષ્યદ્વિક-મનુષ્યગતિ અને મનુષ્યાનુપૂર્વી, સ્ત્રીવેદ અને સાતાવેદનોયમાં ૧૫ કોડાકોડ સાગરોપમ હોય.

૧૭૩. વિંશતિઃ શેષે ।

બાકી-ભયમોહનીય, જુગુપ્સા, અરતિ, શોક, વૈક્રિયદ્વિક, તિર્યચદ્વિક, ઔદારિકદ્વિક, નરકદ્વિક, નીચગોત્ર, તૈજસપંચક, અસ્થિરષટ્ક, ત્રસચતુષ્ક, સ્થાવર, એકેન્દ્રિયજાતિ, પંચેન્દ્રિય-

જાતિ, નપુંસકવેદ, અશુભવિહાયોગતિ, શ્વાસચતુષ્ક, ગુરુ, કર્કશ, રુક્ષ, શીતસ્પર્શ અને દુર્ગંધમાં ૨૦ કોડાકોડી સાગરોપમ હોય.

૧૭૪. જિનાહારકયોરેકાન્તઃ ।

જિનનામ અને આહારકદ્વિકની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ અંતઃ-કોડાકોડી સાગરોપમ છે.

(અઘન્યસ્થિતિ સંખ્યાતગુણહીન અંતઃકોડાકોડી સાગરોપમ જાણવી)

૧૭૫. અબાધા મિન્નમ્ ।

જિનનામ અને આહારકદ્વિકનો અબાધાકાલ અંતર્મુહૂર્તનો હોય છે.

૧૭૬. તાવદ્વર્ષશતાન્યપરત્ર ।

બીજી પ્રકૃતિઓમાં જેટલા કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય તેટલા સો વર્ષનો અબાધાકાલ હોય.

૧૭૭. નરતિરશ્ચોરાયુઃ પલ્યત્રયમ્ ।

મનુષ્ય અને તિર્યંચના આયુષ્યની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમ જાણવી.

૧૭૮. સુરનારકયોઃ પરમ્ ।

દેવ અને નારકના આયુષ્યની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૩૩ સાગરોપમની જાણવી.

હવે આગામિભવાયુ જેટલું બાંધે તે કહે છે—

૧૭૯. એકવિકલેન્દ્રિયેઽમનસિ ચ પૂર્વકોટીપલ્યાઽસંખ્યાંશૌ ।

એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિય પૂર્વકોટીવર્ષનું આયુષ્ય અને અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ બાંધે.

૧૮૦. નિરુપક્રમેતરયોઃ ષષ્માસભવત્ર્યંશોઽવાધા ।

નિરુપક્રમ આયુષ્યનો અવાધાકાલ છ મહિના અને હિતરનો-સોપક્રમ-નિરુપક્રમ આયુષ્યનો ભવનો ત્રીજો ભાગ અવાધાકાલ જાણવો. દેવતા-નારકી અને યુગલિક મનુષ્ય અને તિર્યંચ નિરુપક્રમ આયુવાલા છે અને સંખ્યાતવર્ષના આયુવાલા સોપક્રમી અને નિરુપક્રમી બંને પ્રકારના હોય છે.

હવે ઉત્તરપ્રકૃતિનો જઘન્યસ્થિતિબંધ કહે છે—

૧૮૧. અન્યલોભજ્ઞાનદર્શનઘનવિઘ્ને યશઃઉચ્ચે સાતે
અન્યક્રોધમાનમાયાસુ પુંસિ પરા મિન્નાષ્ટદ્વાદશ-
મુહૂર્ત્તદ્વજ્ઞક્રમાસપક્ષાષ્ટવર્ષાણિ ।

સંજ્વલનલોભ, જ્ઞાનાવરણીય ૫, દર્શનાવરણીય ૪, અંત-રાય ૫ પ ૧૫ પ્રકૃતિમાં અંતમુહૂર્ત્ત તથા યજ્ઞનામ અને ઉચ્ચ-ગોત્રમાં આઠમુહૂર્ત્ત તથા સાતાવેદનીયમાં ૧૨ મુહૂર્ત્ત તથા સંજ્વલન ક્રોધમાનમાયામાં અનુક્રમે બે માસ, એકમાસ, અને એકપક્ષ તથા પુરુષવેદમાં આઠ વર્ષ જઘન્ય સ્થિતિબંધ જાણવો.

૧૮૨. અપરા ઉત્કૃષ્ટભક્તમિથ્યાત્વશેષમેકેન્દ્રિયાણામ્ ।
પલ્યાસઙ્ખ્યાંશોના લઘુઃ ।

શેષ બાકીની (૮૫) પ્રકૃતિઓનો ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિને મિથ્યા-
ત્વની સ્થિતિ વડે ભાગતાં જે આવે તે (૫કેન્દ્રિયને વિષે ઉત્કૃષ્ટ
સ્થિતિ બંધ જાણવો અને જઘન્યસ્થિતિબંધ પલ્યોપમના
અસંખ્યેયભાગે ઓછો જાણવો) આ પ્રમાણે— $૩૪ = ૭૪ = \frac{૩}{૪}$,
 $૪૪ \div ૪૪ = ૧$, $૪૪ \div ૭૪ = \frac{૪}{૭}$, $૧૫ \div ૭૦ = \frac{૩}{૧૪}$, $૧૮ \div ૭૦ =$
 $\frac{૯}{૩૫}$, $૧૦ \div ૭૦ = \frac{૧}{૭}$, $૧૨ \div ૭૦ = \frac{૩}{૧૭}$, $૧૪ \div ૭૦ = \frac{૭}{૩૫} = \frac{૧}{૫}$,
 $૧૬ \div ૭૦ = \frac{૮}{૩૫}$, $૨૦ \div ૭૦ = \frac{૨}{૭}$, $૧૨ \div ૭૦ = \frac{૩}{૧૭}$, $૧૭ \div ૭૦ =$
 $\frac{૧૭}{૭૦} = \frac{૧}{૪}$.

૧૮૩. દ્વિત્રિચતુરક્ષાસઙ્ગિનિ પચ્ચવિંશતિપચ્ચાશ્ચછતસહ-
સ્રગુણિતા ।

બેદ્વિંદ્રિય, તેદ્વિંદ્રિય, ચતુર્વિંદ્રિય અને અસંખ્યપંચેન્દ્રિયને
વિષે અનુક્રમે પચ્ચીસગુણો, પચ્ચાસગુણો, સોગુણો અને હજારગુણો
ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધ જાણવો અને જઘન્યસ્થિતિબંધ પલ્યોપમનો
સંખ્યાતમો ભાગ ઓછો હોય છે.

હવે ૪ આયુષ્યનો જઘન્યસ્થિતિબંધ કહે છે—

૧૮૪. સુરનારકયોર્દશસહસ્રસમાઃ શેષયોઃ શુલ્લકઃ ।

દેવાયુષ્ય અને નારકાયુષ્યનો ૧૦ હજાર વર્ષ જઘન્ય-
સ્થિતિબંધ અને શેષ-મનુષ્યાયુષ્ય અને તિર્યંચાયુષ્યનો શુલ્લક-
ભવ જાણવો.

૧૮૫. મિન્નમબાધા ।

સર્વપ્રકૃતિઓનો જઘન્યસ્થિતિબંધને વિષે મબાધાકાલ
મંતમુહૂર્ત્ત હોય.

હવે ક્ષુલ્લકમવનું સ્વરૂપ કહે છે—

૧૮૬. ષોડશઘનઃ મુહૂર્ત્તે ક્ષુલ્લાઃ ।

એક મુહૂર્ત્તમાં ૧૬ નો ઘન પટલે $૧૬ \times ૧૬ = ૨૫૬ \times$
 $૧૬ = ૪૦૯૬ \times ૧૬ = ૬૫૫૩૬$ ક્ષુલ્લકમવ થાય છે.

૧૮૭. ષોડશવર્ગાવલિકાઃ (ક્ષુલ્લે) ।

એક ક્ષુલ્લકમવમાં ૧૬ નો વર્ગ પટલે $૧૬ \times ૧૬ = ૨૫૬$
આવલિકા થાય છે.

૧૮૮. સપ્તત્રિંશચ્છત્રિસપ્તતિઃ પ્રાણાઃ (મુહૂર્ત્તે) ।

એક મુહૂર્ત્તમાં ૩૭૬૩ શ્વાસોચ્છ્વાસ થાય છે.

હવે ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધના સ્વામી કહે છે—

૧૮૯. અવિરતો જિનસ્ય પરામ્ ।

મિથ્યાત્વાભિમુખ મવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ મનુષ્ય જિનનામ
કર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૦. અપ્રમત્ત આહારકલ્પિકાઽમરાયુષામ્ ।

પ્રમત્તભાવાભિમુખ અપ્રમત્તયતિ આહારકલ્પિક અને દેવા-
યુષ્યની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૧. શેષાણાં મિથ્યાદૃક્ ।

બાકીની ૧૧૬ પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ મિથ્યાદૃષ્ટિ બાંધે છે.

૧૯૨. વિકલસૂક્ષ્માઽઽયુલ્લિકસુરવૈક્રિયનરકદ્વિકં તિર્યઙ્નરાઃ

મિથ્યાત્વી તિર્યંચ અને મનુષ્ય-વિકલત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક અને આયુષ્યત્રિક, દેવદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક અને નરકદ્વિકની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૩. એકાક્ષસ્થાવરાતપાન્ ઈશાનાન્તઃ ।

ઈશાનદેવલોક સુધીના દેવો-એકેન્દ્રિયજાતિ, સ્થાવર અને આતપની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૪. તિર્યગૌદારિકદ્વિકોદ્યોતસેવાર્ત સુરનારકાઃ ।

દેવો અને નારકો-તિર્યંચદ્વિક, ઔદારિકદ્વિક, ઉદ્યોત અને છેવટું સંઘચળની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૫. શેષાણાં ચતુર્ગતિકાઃ ।

બાકીની ૯૨ પ્રકૃતિઓની ચારે ગતિવાળા મિથ્યાત્વી ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૬. આહારકજિનયોરપૂર્વો લઘ્વીમ્ ।

અપૂર્વગુણસ્થાનવર્તી ક્ષપક-આહારકદ્વિક અને જિનનામની જઘન્યસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૭. સઙ્ગ્વલનપુંસોરનિવૃત્તિઃ ।

અનિવૃત્તિબાદર ગુણસ્થાનવર્તી ક્ષપક-સંજ્વલન કષાય ધ અને પુરુષવેદની જઘન્યસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૮. સાતયશઃઉચ્ચાઽઽવરણવિઘ્નનાં સૂક્ષ્મઃ ।

સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણસ્થાનવર્તી ક્ષપક-સાતાવેદનીય, યશઃ-નામ, ઉચ્ચગોત્ર, આવરણ-૫ જ્ઞાનાવરણ ધ દર્શનાવરણ ૫ ૯ અને ૫ અંતરાયની ૫મ ૧૭ પ્રકૃતિની જઘન્યસ્થિતિ બાંધે છે.

૧૯૯. વૈક્રિયષટ્કસ્યાસઙ્ગી ।

પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યચ-વૈક્રિયષટ્કની જઘન્ય-સ્થિતિ બાંધે છે.

૨૦૦. આયુષાં સઙ્ગ્યપિ ।

સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય ચારે આયુષ્યની જઘન્યસ્થિતિ બાંધે છે.

૨૦૧. શેષાણાં બાદરપર્યાપ્તૈકાક્ષઃ ।

શેષ-બાકીની ૮૫ પ્રકૃતિની બાદર પર્યાપ્ત ૫કેન્દ્રિય જઘન્યસ્થિતિ બાંધે છે.

૨૦૨. સાદિધ્રુવેતરોઽજઘન્યઃ સપ્તસુ ।

સાદિબંધ, અનાદિબંધ, ધ્રુવબંધ અને અધ્રુવબંધ ૫ ચાર ભાંગા જાણવા અથવા ઉત્કૃષ્ટબંધ, જઘન્યબંધ, અનુકૃષ્ટબંધ અને અજઘન્યબંધ ૫ ચાર ભાંગા જાણવા. સાત મૂલપ્રકૃતિમાં અજઘન્યબંધ સાદિ, અનાદિ, ધ્રુવ અને અધ્રુવ ૫મ ચાર મેદે હોય.

૨૦૩. સાદ્યધ્રુવૌ શેષત્રિકે ।

સાત મૂલપ્રકૃતિના બાકીના-જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટ અને અનુ-
ત્કૃષ્ટ એ ત્રણ બંધમાં સાદિ અને અધ્રુવ એ બે મેદ હોય છે.

૨૦૪. આયુષ્ણુ ।

ચારે આયુષ્યમાં ઉત્કૃષ્ટાદિ ૪ બંધમાં સાદિ અને અધ્રુવ
એ બેજ માંગા હોય.

૨૦૫. સંજ્વલનાવરણનવકવિઘ્નેઽજઘન્યશ્ચતુર્ધા ।

સંજ્વલન ૪, આવરણ ૧ અને અંતરાય ૫ માં અજઘન્ય-
સ્થિતિબંધ-સાદિ, અનાદિ, ધ્રુવ અને અધ્રુવ એમ ચાર
મેદે હોય.

૨૦૬. શેષત્રિકે સાદ્યધ્રુવૌ ।

બાકીના ત્રણ-જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટ અને અનુત્કૃષ્ટબંધમાં સાદિ
અને અધ્રુવબંધ હોય.

૨૦૭. શેષાણાં ચતુર્ધા ।

બાકીની ૧૦૨ પ્રકૃતિનો જઘન્ય આદિ ચાર પ્રકારનો બંધ
સાદિ અને અધ્રુવ છે.

હવે ગુણઠાણને વિષે સ્થિતિબંધ કહે છે—

૨૦૮. દ્વિતીયાદાઽઽષ્ટમમન્તઃકોટાકોટી ।

બીજા ગુણસ્થાનથી આઠમા ગુણસ્થાન સુધી અંતઃકોટા-
કોટી સામરોપમ પ્રમાણ જ સ્થિતિબંધ હોય.

२०९. नोनो मिथ्यादक्सञ्ज्यभव्येतरे ।

मिथ्यादृष्टि भव्य अने अभव्य संज्ञीमां अंतःकोडाकोडी सागरोपमथी ओछो बंध न होय.

हवे स्थितिबन्धनुं अल्पबहुत्व कहे छे—

२१०. यतौ बादरसूक्ष्मपर्याप्ताऽपर्याप्ते लघुः, सूक्ष्मेतरद्वये
अपर्याप्तपर्याप्ते गुरुः, द्वयक्षद्वये लघ्वपर्याप्तेतरे
गुरुः, त्रिचतुरसज्जिषु लघुगुरु, यतौ गुरुर्देशे
लघुगुरु, सुदृक्सज्जिषु स्तोकाऽसङ्ख्याधिकस-
ङ्ख्याधिक ७-सङ्ख्याधिक ११ सङ्ख्य-
सङ्ख्यगुणम् ।

यतिमां(मुनिमां)जघन्यस्थितिबन्ध थोडो बादर पर्याप्त एकेंद्रि-
यमां तेथी असंख्यातगुण, सूक्ष्मपर्याप्त एकेंद्रियमां तेथी विशेषा-
धिक;बादर अपर्याप्तमां तेथी विशेषाधिक,सूक्ष्म अपर्याप्तमां तेथी
विशेषाधिक, सूक्ष्म अपर्याप्तमां उत्कृष्टस्थितिबन्ध तेथी
विशेषाधिक, बादर अपर्याप्तमां तेथी विशेषाधिक, सूक्ष्म
पर्याप्तमां तेथी विशेषाधिक, बादर पर्याप्तमां तेथी विशेषा-
धिक, बेइन्द्रिय पर्याप्तमां जघन्यस्थितिबन्ध तेथी संख्यातगुण,
बेइन्द्रिय अपर्याप्तमां तेथी विशेषाधिक, बेइन्द्रिय अपर्याप्तमां
उत्कृष्टस्थितिबन्ध तेथी विशेषाधिक, बेइन्द्रियपर्याप्तमां तेथी
विशेषाधिक, तेइन्द्रियपर्याप्तमां जघन्यस्थितिबन्ध तेथी विशे-

ષાધિક, તે ઇન્દ્રિય અપર્યાપ્તમાં તેથી વિશેષાધિક, તે ઇન્દ્રિય અપર્યાપ્તમાં
 ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધ તેથી વિશેષાધિક, તે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તમાં તેથી
 વિશેષાધિક, ચરિન્દ્રિય પર્યાપ્તમાં જઘન્યસ્થિતિબંધ તેથી
 વિશેષાધિક, ચરિન્દ્રિય અપર્યાપ્તમાં તેથી વિશેષાધિક, ચરિન્દ્રિય
 અપર્યાપ્તમાં ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધ તેથી વિશેષાધિક, ચરિન્દ્રિય-
 પર્યાપ્તમાં તેથી વિશેષાધિક, અસંજ્ઞિપચેન્દ્રિય પર્યાપ્તમાં જઘન્ય-
 સ્થિતિબંધ સંખ્યાતગુણ, અસંજ્ઞિપચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તમાં તેથી
 વિશેષાધિક, અસંજ્ઞિપચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તમાં ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધ
 તેથી વિશેષાધિક, અસંજ્ઞિપચેન્દ્રિય પર્યાપ્તમાં તેથી વિશેષાધિક,
 તેથી યતિમાં ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધ સંખ્યાતગુણ, તેથી દેશવિરતિમાં
 જઘન્યસ્થિતિબંધ અને ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધ તથા અવિરત સમ્ય-
 ગ્દષ્ટિ અને સંજ્ઞિપચેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત-પર્યાપ્તમાં જઘન્યસ્થિતિ-
 બંધ અને ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબંધ અનુક્રમે સંખ્યાતગુણ હોય.

૨૧૧. સહ્ક્લેશેન જ્યેષ્ઠા વિશુદ્ધેરપરાઽનરામરતિર્યગાઽઽ-
 યુષામ્ ।

મનુષ્ય દેવ અને તિર્યચના આયુષ્યને વર્જીને બાકીની
 સર્વકર્મપ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ તીવ્ર કષાયના ઉદયે બંધાય
 અને અપરા-જઘન્યા વિશુદ્ધિ વડે બંધાય.

હવે યોગનું અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૨૧૨. સૂક્ષ્મનિગોદ-બાદરવિકલામનસમન-આદ્યપર્યાપ્ત-
 લઘ્વાદ્યદ્વિકગુરુપર્યાપ્તલઘુગુર્વપર્યાપ્તત્રસગુરુ-પર્યા-

પ્તલઘુગુર્વનુત્તરગ્રૈવેયકાર્કમનરતિર્યગાહારકનારકતિ-
ર્યઙ્નરદેવગુરુસઙ્ખ્યેયઘ્નો યોગઃ ।

લઙ્ઘિ અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મનિગોદનો આદિ સમયે અરૂપયોગ હોય તેથી અપર્યાપ્ત બાદર પર્કેન્દ્રિય વિકલેન્દ્રિય-બેહન્દ્રિય, તેહ્ન્દ્રિય અને ચડર્ન્દ્રિય, અસંજ્ઞિપંચેન્દ્રિય અને સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયનો પ્રથમ સમયે જઘન્યયોગ અનુક્રમે અસંખ્યાતગુણ, તેથી આદ્યદ્વિક-અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મનિગોદ અને બાદર પર્કેન્દ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટયોગ અસંખ્યાતગુણ, તેથી પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ નિગોદ અને બાદર પર્કેન્દ્રિયનો લઘુગુરુ-જઘન્યયોગ અને ઉત્કૃષ્ટયોગ અનુક્રમે અસંખ્યાતગુણ, તેથી અપર્યાપ્ત ત્રસ-બેહન્દ્રિય, તેહ્ન્દ્રિય, ચડર્ન્દ્રિય, અસંજ્ઞિપંચેન્દ્રિય અને સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટયોગ અસંખ્યાતગુણ, તેથી પર્યાપ્ત ત્રસનો જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટયોગ અનુક્રમે અસંખ્યાતગુણ, તેથી અનુત્તરવાસીદેવનો ઉત્કૃષ્ટયોગ અસંખ્યાતગુણ, તેથી ગ્રૈવેયકદેવનો ઉત્કૃષ્ટયોગ અસંખ્યાતગુણ, તેથી અનુક્રમે અકર્મ-યુગલિક મનુષ્ય અને તિર્યંચનો ઉત્કૃષ્ટયોગ, તેથી આહારકશરીરનો ઉત્કૃષ્ટયોગ, તેથી નારક, તિર્યંચ મનુષ્ય અને શેષદેવનો ઉત્કૃષ્ટયોગ અસંખ્યાતગુણ હોય છે.

હવે યોગની વૃદ્ધિ કહે છે—

૨૧૩. અપર્યાપ્તે પ્રતિક્ષણમસઙ્ખ્યગુણવીર્યમ્ ।

અપર્યાપ્ત જીવમાં સમયે સમયે અસંખ્યાતગુણ વીર્યવૃદ્ધિ હોય છે.

૨૧૪. પ્રતિસ્થિતિબન્ધેઽસઙ્ખ્યલોકાઃ સત્ત્વસ્વધ્યવસાયા
અધિકાઃ ।

આયુષો ડસઙ્ખ્યઘ્નાઃ ।

પૈકેકસ્થિતિબંધમાં અસંખ્યલોકાકાશના પ્રદેશ પ્રમાણ અધ્યવસાયો હોય છે તે આયુષ્યવર્જીને સાત કર્મમાં દરેક-સ્થિતિમાં વિશેષાધિક હોય અને આયુષ્યમાં અસંખ્યાત-ગુણ જાણવા.

હવે અનુભાગબંધ કહે છે—

૨૧૫. સઙ્કલેશવિશુદ્ધિભ્યાં તીવ્રમન્દરસા અશુભાઃ ।

અશુભ પ્રકૃતિનો તીવ્રરસ સંકલેશવડે અને મંદરસ વિશુદ્ધિ વડે બંધાય છે.

૨૨૬. શુભા વિપર્યયાત્ ।

શુભ પ્રકૃતિનો તીવ્રરસ વિશુદ્ધિ વડે અને મંદરસ સંકલેશ વડે બંધાય છે.

૨૧૭. શિલામહીરજોજલરેખાસમૈઃ કષાયૈઃ સઙ્કલેશૈશ્વતુઃ
સ્થાનાદિરવિગ્નદેશઘાત્યાવરણપુંસઙ્ગ્જ્વલને દ્વિસ્થા-
નાદિર્દેશં સર્વં. ચૈકં ત્રિચતુઃ ।

પર્વત, પૃથ્વી, ધૂલ અને પાણીમાં રેખાસમાન કષાય વડે અશુભ પ્રકૃતિનો અનુક્રમે ચડઠાણિઓ ત્રણ ઠાણિઓ બે ઠાણિઓ અને એક ઠાણિઓ રસ બંધાય. શુભ પ્રકૃતિનો વિપરીત પળે-ધૂલ, પૃથ્વી અને પર્વતમાં રેખા સમાન ચડઠાણિઓ, ત્રણ ઠાણિઓ

અને બે ઠાણો રસ બંધાય, એક ઠાણો રસ હોય નહિ. અંતરાય ૫, દેશઘાતિ આવરણ-જ્ઞાનાવરણીય ૪, દર્શનાવરણીય ૩, પુરુષવેદ અને સંજ્વલન કષાય ૪ ૫ સત્તર પ્રકૃતિ બજીને શેષ પ્રકૃતિનો બે ઠાણો વિગેરે રસ બંધાય. દેશઘાતિ પ્રકૃતિ ૨૫ નો એક ઠાણો રસ બંધાય અને સર્વઘાતિ પ્રકૃતિ ૨૦ નો ત્રણ-ચાર ઠાણો રસ બંધાય.

હવે વર્ગના કહે છે—

૨૧૮. ઔદારિકવૈક્રિયાહારકતૈજસભાષાપ્રાણમનઃકર્મણાં
વર્ગનાઃ ।

ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ, ભાષા, પ્રાણ-શ્વાસોચ્છ્વાસ, મન અને કાર્મણ ૫ આઠ વર્ગનાઓ છે.

૨૧૯. ધ્રુવાધ્રુવપ્રત્યેકબાદરસૂક્ષ્મમહાસ્કન્ધાન્તરિતશૂન્યચતુ-
ષ્કં ચ ।

ધ્રુવ, અધ્રુવ, ધ્રુવશૂન્ય,^૧ પ્રત્યેક, ધ્રુવશૂન્ય^૨, બાદર, ધ્રુવ-શૂન્ય^૩, સૂક્ષ્મ, ધ્રુવશૂન્ય^૪, મહાસ્કંધ આ વર્ગનાઓ છે.

૨૨૦. અભવ્યાનન્તગ્રાણુર્જઘન્ય ઔદારિકાદિગ્રહણે અન-
ન્તાંશં યાવત્ ગ્રહણં સર્વત્ર ।

અભવ્યથી અનંતગુણ પરમાણુવાળા સ્કંધો ઔદારિકાદિને ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના થાય છે. ત્યાંથી સિદ્ધના અનંતભાગ સુધી સર્વ ટેકાણે ગ્રહણ યોગ્ય રહે છે.

૨૨૧. કર્મણિ જઘન્યં સર્વજીવાઽભવ્યાનન્તઘનરસપ્રદેશમ્ ।

કર્મયોગ્ય દલિકમાં જઘન્યથી સર્વજીવથી અનંતગુણ અને અભવ્યથી અનંતગુણ રસ અને પ્રદેશ હોય છે. સર્વજીવથી અનંતગુણ રસવાલા અને અભવ્યથી અનંતગુણ પ્રદેશવાલા કર્મસ્કંધોને જીવ ગ્રહણ કરે છે.

૨૨૨. પ્રાગ્ ભાષાયા અઘ્ટસ્પર્શઃ ।

ભાષા વર્ગણાથી પહેલાની ઔદારિકાદિ ચાર વર્ગના ઝાઝ સ્પર્શવાલી છે.

હવે કર્મગ્રહણ બાદ આઠે કર્મને કેટલો ભાગ આવે તે કહે છે—

વહેંચણ—

૨૨૩. યથાસ્થિતિ પ્રદેશાધિક્યં વેદ્યે વિશેષેણ ।

સ્થિતિ પ્રમાણે અર્થાત્ જેની સ્થિતિ ઓછી હોય તેને કર્મદલિક ભાગમાં ઓછાં આવે અને જેની સ્થિતિ વધુ હોય તેને વધુ ભાગ મળે.

વેદનીયકર્મને સહુથી વધુ ભાગ મળે.

હવે ઉત્તર પ્રકૃતિના ભાગ કહે છે—

૨૨૪. સ્વાનન્તશઃ સર્વઘાતિનામ્ ।

પોતાની મૂલપ્રકૃતિને જે ભાગ પ્રાપ્ત થયો છે તેનો અનંતમો ભાગ સર્વઘાતિ પ્રકૃતિને મળે છે.

હવે ગુણશ્રેણિ કહે છે—

૨૨૫. સુદૃગ્દેશસર્વવિરતાનન્તદર્શક્ષપકોપશમકોપશાન્ત-
ક્ષપકક્ષીણમોહસયોગાઽયોગા અસંખ્યગુણનિજરાઃ ।

સમ્યગ્દૃષ્ટિ, દેશવિરત, સર્વવિરત, અનંતવિયોજક, દર્શન-
મોહક્ષપક, ચારિત્રમોહોપશમક, ઉપશાંતમોહ, ક્ષપક, ક્ષીણ-
મોહ, સયોગી અને અયોગી. આ જીવો અનુક્રમે અસંખ્યાતગુણ
નિર્જરાબાલા હોય છે.

હવે ગુણસ્થાનનું અંતર કહે છે—

૨૨૬. ગુણેષ્વન્તર્મુહૂર્ત્તાર્ધપુદ્ગલૌ પરાઽપરમન્તરમ્ ।

ગુણસ્થાનોમાં જઘન્ય અંતર અંતર્મુહૂર્ત્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર
અર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત્ત.

૨૨૭. દ્વિતીયે પલ્યાઽસંખ્યાંશો લઘુ ।

સાસ્વાદનમાં જઘન્ય અંતર પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો
ભાગ હોય.

૨૨૮. મિથ્યાત્વે ષટ્ષષ્ટિદ્વયં ગુરુ ।

મિથ્યાત્વમાં ઉત્કૃષ્ટ અંતર ૧૩૨ સાગરોપમનું હોય.

હવે પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે—

૨૨૯. બાદરસૂક્ષ્મા ઉદ્ધારાઽદ્વાક્ષેત્રપલ્યોપમા યોજનવૃત્તપ-
લ્યસપ્તાષ્ટકૃત્વોઽસહ્સ્ર્યાંશવાલાગ્રોદ્ધારે સમયવર્ષ-
શતસ્પૃષ્ટાઽસ્પૃષ્ટસ્વપ્રદેશૈઃ ।

પલ્યોપમના ત્રણ મેદ-ઉદ્ધાર, અદ્વા અને ક્ષેત્ર. ૫ ત્રણના સૂક્ષ્મ અને બાદર ૫મ છ મેદ હોય. ચાર ગાડ લાંબો પહોલો અને ઝાંડો ગોલ પાલો યુગલિયાના માથાના ચાલના ૫૬ સ્વંડના સાત વાર આઠ આઠ સ્વંડ કરીને ભરીય. તેમાંથી સમયે સમયે ૫૬ સ્વંડ કાઢતાં પાલો ખાલી થાય ત્યારે ૫૬ બાદર ઉદ્ધાર પલ્યોપમ થાય. (આ કહેવા માત્ર છે પણ પ્રયોજન નથી)

હવે તે ચાલના સ્વંડને સો સો વર્ષે કાઢતાં જ્યારે ખાલી થાય ત્યારે બાદર અદ્વા પલ્યોપમ થાય. અને તે ચાલના સ્વંડને સ્પૃષ્ટ જે આકાશપ્રદેશ તે સમયે સમયે ૫૬ અપહરતાં સ્પૃષ્ટ પ્રદેશને અપહરે ત્યારે બાદરક્ષેત્ર પલ્યોપમ થાય. આ ત્રણ બાદરપલ્યોપમનું પ્રયોજન નથી. હવે તે ચાલના સ્વંડને અસંખ્યા-તસ્વંડ કરીને ભરીય અને તેમાંથી સમયે સમયે ૫૬ સ્વંડ કાઢતાં જ્યારે ખાલી થાય ત્યારે સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમ થાય. અને સો સો વર્ષે કાઢતાં જ્યારે ખાલી થાય ત્યારે સૂક્ષ્મ અદ્વા પલ્યોપમ થાય અને તે પાલાને ચાલના સ્વંડ ફરસ્યા

અને અળખરચ્યા જે બાકાશપ્રદેશ તે સમયે સમયે અપહાર કરતાં જ્યારે પાલાના સર્વપ્રદેશ અપહરીષ ત્યારે સૂક્ષ્મક્ષેત્ર-પલ્લોપમ થાય.

૨૩૦. કોટાકોટીદશકં સાગરોપમે ।

દશ કોડાકોડી પલ્લોપમનો એક સાગરોપમ થાય.

હવે પુદ્ગલપરાવર્તનું સ્વરૂપ કહે છે—

૨૩૧. ઔદારિકાદિસપ્તતદન્યતરસર્વાણુપરિણામલોક—

પ્રદેશકાલચક્રસમયાનુભાગબન્ધસ્થાનોત્ક્રમક્રમ—

મરણૈર્દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવપુદ્ગલપરાવર્તાઃ સૂક્ષ્મવાદરાઃ ।

એક જીવ સર્વપરમાણુને જેટલા કાલે ઔદારિકાદિ સાત પળે પરિણમાવીને મૂકે તેટલા કાલે વાદરદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત થાય. અને સાતમાંથી ઔદારિકાદિ કોઈ પણ એક શરીરપળે પરિણમાવીને જેટલે કાલે મૂકે તેટલા કાલે સૂક્ષ્મદ્રવ્યપુદ્ગલ-પરાવર્ત થાય. લોકાકાશના સર્વ પ્રદેશો ઉત્ક્રમ-જેમ તેમ (ક્રમ વગર) મરણ વડે જેટલે કાલે સ્પર્શ કરાય ત્યારે વાદર ક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત અને ક્રમથી મરણ વડે જેટલે કાલે સ્પર્શ કરાય ત્યારે સૂક્ષ્મક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત થાય. કાલચક્ર-ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીના સમયો ક્રમ વગર મરણ વડે જેટલે કાલે સ્પર્શ કરાય ત્યારે વાદરકાલપુદ્ગલપરાવર્ત અને ક્રમ વડે સ્પર્શ કરાય ત્યારે સૂક્ષ્મકાલપુદ્ગલપરાવર્ત થાય. અનુભાગબંધ-રસ-બંધના સ્થાનો ક્રમ વગર મરણ વડે જેટલે કાલે સ્પર્શ કરાય

ત્યારે બાહ્યરભાવપુદ્ગલપરાવર્ત અને ક્રમ વડે સ્પર્શ કરાય ત્યારે સૂક્ષ્મભાવપુદ્ગલપરાવર્ત થાય.

હવે પ્રદેશબંધના માંગા કહે છે—

૨૩૨. અકિલષ્ટનિદ્રદર્શનભયકુત્સાદ્વિતીયતૃતીયતુર્યકષાય-
વિઘ્નજ્ઞાનઘ્નાનામમોહાયુષામનુત્કૃષ્ટશ્વતુર્થા શેષે
દ્વિધા પ્રદેશે ।

અકિલષ્ટ નિદ્રદર્શન-નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલાપ્રચલા અને સ્ત્યા-
નર્દ્ધિ પ ત્રણ કિલષ્ટનિદ્રા સિવાય બાકીની દર્શનાવરણીય
૬, ભય, દુગંઢા બોજા-અપ્રત્યાઘ્યાનીય ૪, ત્રીજા-પ્રત્યાઘ્યાનીય
૪, ચોથા-સંજ્વલન ૪ કષાય, અંતરાય ૫, અને જ્ઞાનાવરણીય
૫, પ ત્રીસ (૩૦) ઉત્તર પ્રકૃતિઓને તેમજ મોહનીય અને
આયુષ્ય વર્જીને ૬ મૂલ પ્રકૃતિનો અનુત્કૃષ્ટ પ્રદેશબંધ ચાર
પ્રકારે (સાદિ, અનાદિ, ધ્રુવ અને અધ્રુવ) જાણવો. શેષ-બાકીના
ત્રણ પ્રકારના પ્રદેશબંધમાં તેમજ શેષ સર્વપ્રકૃતિના સર્વપ્રકારના
પ્રદેશબંધમાં બે ભેદે (સાદિ અને અધ્રુવ) બંધ હોય.

હવે યોગસ્થાન આદિનું અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૨૩૩. યોગપ્રકૃતિસ્થિતિતદધ્યવસાયાનુભાગકર્મપ્રદેશરસાઃ
શ્રેણ્યસંખ્યાંશાસઙ્ખ્યઘ્નચતુરનન્તગુણાઃ ।

શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગમાં જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય
તેટલા યોગસ્થાનો છે. તેથી પ્રકૃતિ ભેદો, સ્થિતિ ભેદો,

સ્થિતિબંધના અધ્યવસ્થાનો અને રસબંધના અધ્યવસ્થાનો ૯ ચાર અનુક્રમે અસંખ્યાતગુણા છે, તેથી કર્મપ્રદેશો અનંતગુણા અને તે કરતાં રસના છેદો અનંતગુણા છે.

હવે શ્રેણિ, પ્રતર અને ઘનનું સ્વરૂપ કહે છે—

૨૩૪. સપ્તરજ્જ્વેકૈકપ્રદેશતદ્વર્ગવર્ગાઃ શ્રેણિપ્રતરઘનાઃ ।

ઘનીકૃત સાત રાજ પ્રમાણ લોકની લાંબી ૯૧૬ પ્રદેશની શ્રેણિ તે સૂચી-શ્રેણિ અને તેનો વર્ગ પ્રતર અને તેનો વર્ગ ઘન જાણવો. $૨ \times ૨ = ૪$, $૪ \times ૪ = ૧૬$.

હવે ઉપશમશ્રેણિ કહે છે—

૨૩૫. અનદર્શનનપુંસકસ્ત્રીવેદહાસ્યાદિષટ્કપુંવેદાનનન્તસ-
દ્વગ્દ્વિકૈકાન્તરિતાનામુપશમઃ ।

ઉપશમશ્રેણિ કરનાર પ્રથમ અન-અનંતાનુબંધી ચાર કષાયનો ઉપશમ કરે, તે પછી દર્શન-ત્રણ દર્શનમોહનીયનો, તે પછી નપુંસકવેદનો, તે પછી સ્ત્રીવેદનો તે પછી હાસ્યાદિ-ષટ્કનો, તે પછી અનનંત-અપ્રત્યાખ્યાનીય અને પ્રત્યાખ્યાનીય બન્ને ક્રોધાદિનો અને સંજ્વલનકષાયનો આંતરે ઉપશમ કરે છે.

હવે ક્ષપકશ્રેણિ કહે છે—

૨૩૬. અનમિથ્યાત્વમિશ્રસમ્યક્ત્વત્ર્યાયુરેકવિકલાક્ષસ્ત્યા-

નદ્વિત્રિકોઘોતતિર્યઙ્નરકસ્થાવરદ્વિકસાધારણાતપા-
ષ્ટકષાયનપુંસ્ત્રીહાસ્યાદિપુંસઙ્જ્વલનનિદ્રાદ્વયવિઘ્નાવરણ-
ક્ષયઃ ક્ષપકે ।

ક્ષપકશ્રેણિ કરનાર, પ્રથમ ચાર અનંતાનુબંધિકષાયનો ક્ષય કરે. પછી મિથ્યાત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય અને સમક્ષિત-મોહનીય એ ત્રણનો અનુક્રમે ક્ષય કરે, પછી ત્રણ આયુષ્યનો પછી એકેન્દ્રિય, વિકલેન્દ્રિય. ધિણદ્વિત્રિક, ઉઘોત નામ, તિર્યચ-દ્વિક, નરકદ્વિક, સ્થાવરદ્વિક, સાધારણનામ અને આતપનામ એ સોલનો ક્ષય કરે પછી આઠ કષાયનો ક્ષય કરે પછી નપુંસકવેદ અને તે પછી સ્ત્રીવેદનો ક્ષય કરે, તે પછી હાસ્યાદિ-ષ્ટકનો તે પછી પુરુષવેદનો તે પછી સંજ્વલન ચાર કષાયનો અનુક્રમે, તે પછી બે નિદ્રાનો તે પછી અંતરાય ૫, જ્ઞાનાવરણીય ૫ અને દર્શનાવરણીય ૪ એ ૧૪ નો ક્ષય કરે.

૨૩૭. કાર્યાભ્યાસાદિકૃતવૈષમ્યં વીર્યવિઘ્નઘાતજં વીર્યમ્ ।

કાર્યની નિકટતા આદિ વડે કયું છે જીવપ્રદેશોનું વિષમપણું જેમાં એવા વીર્યાંતરાંચના નાશથી થનાર યોગ તે વીર્ય છે.

૨૩૮. અસંખ્યલોકસમં પ્રદેશેઽપરમ્પરમપિ ।

એકેક પ્રદેશે વીર્યના અવિભાગો અસંખ્યાત લોકાકાશના પ્રદેશ પ્રમાણ હોય છે.

૨૩૯. અનન્તાઽસંખ્યસંખ્યગુણભાગેષુ સર્વજીવાઽસંખ્ય-
લોકસ્વાંશોત્કૃષ્ટસંખ્યાઃ ।

અનંત ગુણ અને ભાગમાં સર્વજીવ, અસંખ્ય ગુણ અને ભાગમાં
અસંખ્યલોકાકાશના પ્રદેશો અને સંખ્ય ગુણ અને ભાગમાં ઉત્કૃષ્ટ
સંખ્યા ગ્રહણ કરવી.

૨૪૦. બન્ધનસંક્રમોદ્વર્તનાઽપવર્તનોદીરણોપશમનાનિધત્તનિ-
કાચનાનિ કરણાનિ ।

બંધન, સંક્રમણ, ઉદ્વર્તના, ઉદીરણા, ઉપશમના, નિધત્ત અને
નિકાચન એ આઠ કરણ છે.

૨૪૧. બદ્ધબદ્ધમાનાનાં બદ્ધમાને સંક્રમઃ ।

બંધાણી અને બંધાતી પ્રકૃતિનો બંધાતીમાં સંક્રમ થાય.

૨૪૨. યથાપ્રવૃત્તાપૂર્વાનિવૃત્તયઃ કરણાન્યાત્મપરિણામાઃ ।

યથાપ્રવૃત્ત અપૂર્વ અને અનિવૃત્તિ એ ત્રણ કરણ છે. કરણ
પટલે આત્માનો પરિણામ.

